

Praktijkonderzoek Spelbetrokkenheid

Een onderzoek naar hoe de spelbetrokkenheid bij jonge kinderen in de kinderopvang kan worden verhoogd.

Master opvoedingsondersteuning (7014C455KT)

Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Universiteit van Amsterdam

Joy Otto (10054286/6273637)

Begeleider: Dr. Elly Singer

Tweede beoordelaar: Prof. dr. Ruben Fukkink

Instelling: Kinderopvang Humanitas

Roosendaal, 1 juli 2013

Pedagogisch medewerker 2 (46 jaar)

‘Ik vind het leuk om echt heel bewust te kijken naar de kinderen. Ook om daar gewoon lekker bij te zitten en gewoon kijken wat ze doen, hoe ze op je reageren. Dat is eigenlijk het leukste van ons werk. Waar je eigenlijk heel weinig tijd voor hebt. Omdat je zoveel anderen dingen moet doen en daardoor vind ik dit wel heel erg leuk om te doen.’

Abstract

Young children going to daycare are often restless and brief in their play. If children do not play in depth, they do not learn much from it and will soon become tired and over-excited. Daycare organizations should therefore explore how they could improve children's play. In this thesis it is examined through 2 studies how the play of young children can be made more profound. In study 1, 6 movies of 30 minutes have been recorded. During these recordings, a schedule of 3 episodes of each 10 minutes was taken into account. In episode 2 the daycare teacher was sitting near the children in the activity corner while in episode 1 and 3 she was not. Through quantitative and qualitative observations it is determined whether the presence of the daycare teacher in the activity corner had an impact on the following variables: the play involvement of a child, the number of children that came to the activity corner, the number of changes that a child made and the time that a child spent in the corner. From the results it is shown that the proximity of the daycare teacher had a positive effect on these variables in half of the recordings. The exceptions are analyzed in the qualitative part of study 1. Situations that could nevertheless have an adverse impact on the children's play are: the daycare teacher being too dominant and too many children in the activity corner at once. It is ultimately concluded that the proximity of the daycare teacher has a positive impact on the children's play involvement.

In study 2, 2 daycare managers and 13 daycare teachers conducted a practical research in which they offered the children proximity and regular changes of the activity corner that could increase their play involvement. This study examined through questionnaires and interviews examined how the daycare managers and teacher experienced the research. The results show that most motivating items of the research were the following: the effects of the research on the development of the children, the daycare teachers and the daycare in general. The time investment and the documentation were the most difficult parts of the research. It can be concluded that, through a small intervention, daycare managers and teachers can increase children's play involvement.

Inhoudsopgave

Praktijkonderzoek spelbetrokkenheid	Blz. 4
Theoretisch kader	Blz. 5 t/m 14
Interventieproces praktijkonderzoek	Blz. 15 t/m 16
Studie 1	Blz. 17 t/m 41
Methode	Blz. 17 t/m 25
Resultaten kwantitatief	Blz. 26 t/m 30
Resultaten kwalitatief	Blz. 31 t/m 37
Discussie	Blz. 38 t/m 41
Studie 2	Blz. 42 t/m 55
Methode	Blz. 42 t/m 44
Resultaten	Blz. 45 t/m 50
Discussie	Blz. 51 t/m 54
Samenvatting	Blz. 55
Literatuurlijst	Blz. 56 t/m 57
Bijlagen	Blz. 58 t/m 78
<i>Bijlage 1 Demografische gegevens</i>	<i>Blz. 58 t/m 59</i>
<i>Bijlage 2 Tabellen kwantitatieve analyses</i>	<i>Blz. 60 t/m 61</i>
<i>Bijlage 3 Vragenlijst locatiemanager</i>	<i>Blz. 62 t/m 63</i>
<i>Bijlage 4 Vragenlijst pedagogisch medewerker</i>	<i>Blz. 64 t/m 66</i>
<i>Bijlage 5 Gesprek pedagogisch medewerker</i>	<i>Blz. 67</i>
<i>Bijlage 6 Codering vragenlijst locatiemanagers</i>	<i>Blz. 68 t/m 74</i>
<i>Bijlage 7 Codering vragenlijst/gesprek pedagogisch medewerkers</i>	<i>Blz. 75 t/m 77</i>
<i>Bijlage 8 Praktijk Kinderopvang Humanitas</i>	<i>Blz. 78</i>

Praktijkonderzoek Spelbetrokkenheid

In de kindercentra hebben pedagogisch medewerkers persoonlijke aandacht voor kinderen. Ze reageren op hun signalen en gaan hier adequaat mee om. Ze zijn een bron van emotionele veiligheid waardoor kinderen zich in de groep kunnen ontspannen. Ondanks dit zijn kinderen toch vaak onrustig in hun spel en wisselen ze snel van activiteit. Op het ene moment zijn ze bezig met het stapelen van blokken en het andere moment zijn ze in de huishoek aan het spelen. Doordat kinderen snel wisselen van activiteit, verdiept hun spel zich niet, treedt er geen leereffect op, zijn ze na een hele dag in de groep moe en worden ze overprikkeld (Van der Wijk, 2012).

Een taak van de kindercentra is, om zich op dit gebied verder te ontwikkelen. De kindercentra kan zich hierin ontwikkelen door middel van het praktijkonderzoek van Singer (2012). Verschillende kinderopvangorganisaties zijn al voorgegaan. Aan de hand van het praktijkonderzoek zijn zij met het team van locatiemanagers en pedagogisch medewerkers actief aan de slag gegaan met het verhogen van de spelbetrokkenheid. Een aantal kinderopvangorganisaties, waaronder Kinderopvang Humanitas, is echter nog op zoek naar handvatten om het praktijkonderzoek beter tot zijn recht te laten komen.

Naast het praktijkonderzoek is door Singer, Nederend, Penninx, Tajik en Boom (2013) wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de factoren die van invloed zijn op de spelbetrokkenheid bij jonge kinderen in de kinderopvang. Uit dit onderzoek komen drie factoren naar voren die van invloed zijn: de nabijheid van de pedagogisch medewerker, de kwaliteit van interactie tussen pedagogisch medewerker en kind en de structurering van de omgeving. Uit dit onderzoek blijkt tevens dat de pedagogisch medewerker slechts in 10 procent van de waarnemingen rustig nabij de kinderen zat.

Op basis van bovenstaande resultaten is er een opzet gemaakt voor verder onderzoek. De vraag die in dit onderzoek centraal staat is:

Hoe kan Kinderopvang Humanitas door middel van een praktijkonderzoek de spelbetrokkenheid bij jonge kinderen verhogen?

Theoretisch kader

Spel

Jonge kinderen zijn nieuwsgierig, hebben doorzettingsvermogen en gaan telkens opzoek naar nieuwe uitdagingen. Vanaf de geboorte hebben kinderen een drang om te leren en ontdekken. Dit leren en het verkennen van de omgeving komt bij jonge kinderen op een natuurlijke manier tot stand door spel. Spel heeft een belangrijke functie in de ontwikkeling van een kind. Door middel van spel doet het jonge kind vaardigheden op die bevorderlijk zijn voor de sociale, emotionele, cognitieve en morele ontwikkeling. Daarnaast zorgt spel voor plezier en een speelse omgang tussen het kind en de volwassenen (Singer & Kleerekoper, 2009).

Tevens is vrij en zelfstandig spel van grote betekenis voor de persoonlijkheidsontwikkeling van een kind (Kálló & Balog, 2012). Dit houdt in dat het kind kenmerken ontwikkelt zoals veerkracht, zelfstandigheid, zelfvertrouwen, flexibiliteit en creativiteit. Deze kenmerken doen een beroep op hun probleemoplossend vermogen en zorgen ervoor dat het kind zich goed kan aanpassen aan veranderende omstandigheden (Walraven-Riksen, 2000).

Rol pedagogisch medewerker

Een hechte en betrouwbare relatie tussen opvoeder en kind zorgt ervoor dat het kind zelfstandig kan spelen (Kálló & Balog, 2012). Deze relatie kan ontstaan vanuit een veilige hechting tussen opvoeder en kind. Bowlby (1969) verstaat onder hechting een duurzaam en affectieve relatie tussen ouder en kind. Vanuit een natuurlijke overlevingsdrang vertonen kinderen gedrag dat zorg, bescherming, ondersteuning en nabijheid van de opvoeder oproept. De mate van sensitiviteit en responsiviteit van de opvoeder zorgt ervoor in hoeverre er een veilige of onveilige hechting ontstaat. Hechtingsrelaties van jonge kinderen met de opvoeder spelen een belangrijke rol in de verdere ontwikkeling (Kelly & Lamb, 2003). Resultaten uit onderzoek naar de hechtingstheorie tonen aan dat jonge kinderen zich kunnen hechten aan de pedagogisch medewerkers uit de kinderopvang. Pedagogisch medewerkers vormen een veilige basis waar vanuit het kind de omgeving kan verkennen en terecht kan voor bescherming en troost (Singer & Kleerekoper, 2009). Tevens vormt de aanwezigheid van een pedagogisch medewerker een veilige bron van nabijheid en beschikbaarheid waardoor het kind durft te spelen (Howes & Smith, 1995). De pedagogisch medewerker moet zich daarom bewust zijn van deze rol en de gevolgen daarvan op de ontwikkeling van het kind.

Volgens Riksen-Walraven (2000) zijn de vaardigheden van de pedagogisch

medewerker in het uitlokken en begeleiden van spel belangrijke factoren die de kwaliteit van het spel bij jonge kinderen kunnen verhogen. Ondanks dat het van belang is dat kinderen zelf het verloop van spel bepalen, is de rol van de pedagogisch medewerker cruciaal. Doordat zij materialen en activiteiten aanbieden die aansluiten op de ontwikkelingsbehoeften en interesses van het kind wordt er een betekenisvolle context gecreëerd voor spel. Dit kunnen zij bijvoorbeeld doen door regelmatig iets nieuws in de omgeving te leggen, zoals echte handdoeken en bestek in de huishoek. Door dit nieuwe materiaal wordt de nieuwsgierigheid van kinderen geprikkeld en worden ze gestimuleerd om tot spel te komen. Daarnaast kunnen pedagogisch medewerkers zonder dat zij het eigen initiatief van het kind uit het oog verliezen, het spel stimuleren door mee te spelen (Riksen-Walraven, 2000). Dit kunnen zij bijvoorbeeld doen door tijdens een rollenspel een persoon te spelen die het spel een nieuwe wending geeft (Singer & Kleerekoper, 2009).

Onderzoek van Penninx (2012) toont aan dat de pedagogisch medewerker vaak weinig aansluiting zoekt bij de behoeften van het kind. De pedagogisch medewerker neemt vaak de regie over terwijl het kind bezig is met iets anders. Het kind kan daardoor uit zijn spel raken waardoor de spelbetrokkenheid zal verlagen.

Voor de pedagogisch medewerker betekent dit dat zij kennis moet hebben van het spel en de ontwikkeling ervan. Dit kan zij doen door een observerende rol aan te nemen. Door middel van observatie komt de pedagogisch medewerker achter de ontwikkelingsbehoeften en interesses van het kind (Riksen-Walraven, 2000). Observeren is een natuurlijke houding van pedagogisch medewerkers. Doordat zij dit doen, kunnen ze voortdurend inspelen op de kinderen en hen bijvoorbeeld extra uitdaging bieden. Verder kunnen pedagogisch medewerkers kinderen uitdagen door een beroep te doen op hun 'zone van naaste ontwikkeling'. Dit betekent dat kinderen handelingen uitvoeren, die binnen hun bereik liggen als ze hulp krijgen. De pedagogisch medewerker trekt op deze wijze het kind naar een hoger niveau (Singer & Kleerekoper, 2009).

Spelbetrokkenheid

Naast de rol van de pedagogisch medewerker bij het spel van het kind is het van belang dat een kind opgaat in zijn of haar spel. Er ontstaat namelijk pas een leereffect wanneer het kind hoog betrokken is in zijn of haar spel en zich aan de grens van zijn mogelijkheden bevindt (Laevers, Debruyckere, Silkens & Snoeck, 2005). Een kind dat hoog betrokken is, heeft een hoge mate van concentratie, is gericht en aanhoudend bezig. Er ontstaat energiek, complex en creatief spel. Daarnaast haalt een betrokken kind voldoening uit zijn of haar spel. Een gevolg

van dat een kind betrokken is in zijn of haar spel, is dat het wordt uitgenodigd en gemotiveerd omdat de activiteit aansluit op zijn of haar ontwikkelingsbehoeften. Betrokkenheid is niet leeftijdsgebonden en kan in verschillende situaties worden geobserveerd. Een kind dat laag betrokken is zijn of haar spel, vertoont daarentegen afwezig gedrag waarin ze staren, lusteloos zijn en doelloos rondwalen (de Kruif et al., 2007). Hieronder zal worden beschreven welke factoren van invloed kunnen zijn op de spelbetrokkenheid van een kind.

Nabijheid

Singer et al. (2013) geven aan dat er een samenhang is tussen de nabijheid van een pedagogisch medewerker en de spelbetrokkenheid van een kind. In hun onderzoek, waarbij 70 kinderen tijdens 60 minuten vrij spel zijn geobserveerd werd een samenhang gevonden tussen een pedagogisch medewerker die rustig nabij de kinderen zat en een hoge spelbetrokkenheid. Daarnaast werd er een samenhang gevonden tussen een pedagogisch medewerker die rondliep en een lage spelbetrokkenheid. Deze samenhang kan verklaard worden door de eerder benoemde hechtingstheorie. Kinderen hebben behoefte aan fysiek contact, beschikbaarheid en willen af en toe hun ervaringen delen. Dit kan tot stand komen wanneer de pedagogisch medewerker nabij zit en optimaal beschikbaar voor de kinderen is.

De resultaten uit de onderzoeken van Peters (2012) en Nederend (2012) sluiten aan op bovenstaande bevindingen. Ook zij vonden dat wanneer een pedagogisch medewerker wisselend nabij was, de spelbetrokkenheid werd verlaagd en dat wanneer een pedagogisch medewerker niet wisselend nabij was, dit niet het geval was. Peters (2012) stelt dat kinderen de wisselende nabijheid als storend kunnen ervaren en dat kinderen juist opzoek zijn naar rust en voorspelbaarheid. Bij een niet wisselende nabijheid weten kinderen waar ze aan toe zijn.

Kwaliteit van interactie tussen pedagogisch medewerker en kind

Uit onderzoek van Hansen (2011) is gebleken dat wanneer een pedagogisch medewerker op de grond zit en nabij de kinderen is, zij meer interactie heeft met de kinderen dan wanneer zij rondloopt. Uit de resultaten van zijn onderzoek bleek dat wanneer een pedagogisch medewerker op de grond zat en nabij was, 21 minuten interactie met de kinderen per uur had. Een pedagogisch medewerker die rondliep, had maar drie minuten interactie met de kinderen per uur. Een pedagogisch medewerker die op de grond zit en nabij is, kan zodoende van invloed zijn op de interactie met het kind. Volgens Hansen (2011) is een pedagogisch medewerker die op de grond zit, nabij is en zich kan verplaatsen in het perspectief van het kind een belangrijke kwaliteitsindicator in de kinderdagopvang.

Daarenboven vonden Singer et al. (2013) in hun onderzoek een samenhang tussen de kwaliteit van interactie tussen pedagogisch medewerker en kind en de spelbetrokkenheid van het kind. Wanneer er sprake was van tweezijdige communicatie tussen pedagogisch medewerker en kind hing dit positief samen met een hogere spelbetrokkenheid in vergelijking met eenzijdige communicatie. Daarnaast hing negatieve gedragsregulering in hun onderzoek samen met een lage spelbetrokkenheid.

Volgens Trevarthen (2011) zijn jonge kinderen sterk gemotiveerd tot communicatie en willen ze graag hun ervaringen delen. Tomasello (2005) geeft aan dat als kinderen hun aandacht delen, zij leren hun aandacht te richten en te coördineren. Bovendien leert het kind tijdens gedeelde aandacht vaardigheden waardoor het ook alleen de aandacht kan richten. Daarnaast versterkt dit de taalontwikkeling van een kind. Het is daarom van belang dat een kind zijn ervaringen met de pedagogisch medewerker kan delen en dat er tweezijdige communicatie plaatsvindt. Dit kan alleen wanneer een pedagogisch medewerker nabij en beschikbaar is.

Omgeving

Verder is uit het onderzoek van Singer et al. (2013) gebleken dat de omgeving van het kinderdagverblijf van invloed was op de spelbetrokkenheid van een kind. Uit hun resultaten bleek er een samenhang te zijn tussen een lage spelbetrokkenheid en rondlopende kinderen, rondslingerend materiaal en lawaai. Kinderen kunnen dit als storend ervaren en daardoor niet tot betrokken spel komen.

Daarnaast is volgens Ahnert, Piquart en Lamb (2006) het van belang dat de omgeving veilig, gestructureerd en uitdagend is ingericht. Het is van belang dat er in de ruimte voldoende variatie is in het spelaanbod. De pedagogisch medewerkers kunnen hiervoor zorgen door een goede onderlinge samenwerking en samen op onderzoek uit te gaan. Dit kunnen zij bijvoorbeeld doen door het praktijkonderzoek van Singer (2012) uit te voeren.

Praktijkonderzoek

Uit onderzoek is gebleken dat wanneer medewerkers binnen een organisatie meedoen, leren, samenwerken en erkend worden, zij professioneler gaan werken en de kwaliteit van hun werk wordt verhoogd. Medewerkers willen erkend worden in hun vaardigheden en daarna pas veranderen (Urban, Broeck, Lazzari, Peeters & Laere, 2011). Daarnaast worden mensen enthousiaster als ze merken dat ze niet alleen hoeven te leren maar dat het gaat om een gezamenlijk leerproces (Roetman, 2011). Naast dit gezamenlijke leerproces moet er binnen de

organisatie sprake zijn van actief leiderschap. Dit houdt in dat iemand leiding geeft aan de ontwikkeling van een team. De leider kan dit bijvoorbeeld doen door het leren van de medewerkers te stimuleren, tijd en ruimte te maken voor samen leren en een cultuur te creëren van vertrouwen en respect waarin ieder in zijn waarde wordt gelaten (Verbiest, 2010).

Om een gezamenlijk leerproces binnen de kindercentra in de praktijk te brengen hebben organisaties handvatten nodig. Voorbeelden van handvatten zijn het stimuleren van communicatie, reflecteren, documenteren, observeren en een onderzoekende houding. Daarnaast is een goede wisselwerking tussen theorie en praktijk van essentieel belang. Enerzijds is theorie nodig om de complexiteit en onvoorspelbaarheid van de kindercentra te begrijpen anderzijds kan de praktijk nieuwe inzichten en verdieping geven aan de theorie (Roetman, 2011).

Een gezamenlijk leerproces waarin zich een actief leiderschap bevindt, vormt het uitgangspunt om een praktijkonderzoek uit te kunnen voeren. Het praktijkonderzoek van Singer (2012) biedt kaders voor de kindercentra om de spelbetrokkenheid te verhogen. Het gaat om de volgende kaders:

- Door de rust, nabijheid en beschikbaarheid van een pedagogisch medewerker die rustig op één plek zit wordt de rust en veiligheid voor jonge kinderen vergroot. Daarnaast worden haar mogelijkheden om kinderen te observeren vergroot en kan zij adequaat inspelen op de behoeften van het kind. Verder zal de kwaliteit van de interactie tussen pedagogisch medewerker en kind worden verhoogd.
- Door regelmatig iets in de omgeving te veranderen en dit met zorg te doen, wordt de ontdekkingslust van kinderen geprikkeld.

Tijdens het praktijkonderzoek gaan de pedagogisch medewerkers binnen de kaders aan de slag. De pedagogisch medewerkers geven binnen de kaders zelf inhoud aan het onderzoek en verwerken dit in een plan van aanpak. Hun zelf gekozen werkwijze gaan ze daarna een aantal keren in de praktijk uitvoeren, documenteren en evalueren. Daarnaast gaan ze de bevindingen en ervaringen met elkaar delen. De pedagogisch medewerkers spelen een actieve, creatieve en centrale rol binnen het praktijkonderzoek. Doordat de pedagogisch medewerkers zelf actief mee participeren als onderzoekers van hun eigen praktijk worden ze empowered. Ze gaan een leerproces doorlopen waarin ze hun kwaliteiten vanuit hun eigen professionele kennis gaan inzetten en verder gaan ontwikkelen (Roetman, 2011, Singer, 2012).

De pedagogisch medewerkers worden niet helemaal vrijgelaten in hun leerproces

omdat zij ondersteuning nodig kunnen hebben. Deze ondersteuning krijgen de pedagogisch medewerkers van hun locatiemanager. De locatiemanager zal door middel van actief leiderschap het leerproces aansturen en bewaken. Tijdens de ondersteuning is het van belang dat de locatiemanager openstaat voor de professionele kennis van de pedagogisch medewerkers en zichzelf niet voorop stelt. Deze manier van werken kan omschreven worden als een 'power-with' relatie. In deze relatie staat samenwerking tussen de locatiemanager en pedagogisch medewerker centraal. Er is sprake van een gelijkwaardige relatie tussen beide partners waarin ze luisteren naar elkaars inbreng en elkaars kennis delen (Turnbull, Turbiville & Turnbull, 2000).

Kinderopvang Humanitas

Kinderopvang Humanitas, de instelling waar dit onderzoek op is gericht, neemt deel aan het praktijkonderzoek van Singer (2012). Zij zijn een grote kinderopvangaanbieder met kindercentra, centra voor buitenschoolse opvang, peuterspeelzalen en gastouders door heel Nederland. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de kindercentra van Kinderopvang Humanitas. Kinderopvang Humanitas is actief betrokken bij de ontwikkeling van de kindercentra in Nederland. Zij zijn gericht op het verder ontwikkelen van de kwaliteit van hun dienstverlening. De kindercentra draagt bij aan de ontwikkeling van kinderen op persoonlijk en sociaal vlak. Dit doen zij door ontwikkelingsgerichte activiteiten aan te bieden en de kinderen in hun ontwikkeling te volgen, te stimuleren en hen de ruimte te geven. Dit alles komt bij Kinderopvang Humanitas tot stand door een team van medewerkers. De organisatie van het team van een kinderdagverblijf bij Kinderopvang Humanitas bestaat uit: pedagogisch medewerkers, locatiemanagers, stafpedagogen, een hoofdpedagoog en regiomanagers. In dit onderzoek wordt voornamelijk samengewerkt met de pedagogisch medewerker, locatiemanagers en stafpedagogen. De stafpedagoog richt zich op het ondersteunen en adviseren van locatiemanagers en pedagogisch medewerkers op pedagogisch gebied (<http://www.kinderopvanghumanitas.nl>). Door middel van dit onderzoek wordt in kaart gebracht hoe de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers ondersteund kunnen worden op pedagogisch gebied. Kinderopvang Humanitas wil graag handvatten om het praktijkonderzoek uit te kunnen voeren. Door middel van deze handvatten zullen de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers ondersteund worden tijdens de uitvoering van het praktijkonderzoek.

Dit onderzoek bestaat uit twee studies. Allereerst zal de studie over de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de spelbetrokkenheid van het kind worden

besproken. Daarna zal de studie over de ervaringen van de locatiemanager en pedagogisch medewerker met het praktijkonderzoek worden besproken. Beide studies zijn een onderdeel van een groter onderzoek dat zich op dezelfde vragen richt (Singer & Tajik, 2013). Om Kinderopvang Humanitas optimaal te ondersteunen zijn de volgende hoofd- en deelvragen opgesteld:

Hoofdvraag

Hoe kan Kinderopvang Humanitas door middel van een praktijkonderzoek de spelbetrokkenheid bij jonge kinderen verhogen?

Deelvragen

Studie 1: De Invloed van de nabijheid op de spelbetrokkenheid

- 1. Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op het aantal kinderen dat naar de hoek komt?*
- 2. Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op het aantal wisselingen dat een kind maakt?*
- 3. Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de tijdsduur dat een kind in de hoek is?*
- 4. Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de spelbetrokkenheid van het kind?*

Daarnaast is door middel van kwalitatief onderzoek onderzocht of de factoren; fysieke aanwezigheid, fysiek contact, kwaliteit van communicatie/interactie tussen pedagogisch medewerker en kind, rol van de pedagogisch medewerker tegenover kind en de omgevingsfactoren van invloed zijn op de spelbetrokkenheid.

Studie 2: Praktijkonderzoek

- 5. Hoe doorloopt een locatiemanager een praktijkonderzoek en wat motiveert of weerhoudt haar tijdens dit proces?*
- 6. Hoe doorloopt een pedagogisch medewerker een praktijkonderzoek en wat motiveert of weerhoudt haar tijdens dit proces?*

Verwachtingen studie 1:

1. *Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op het aantal kinderen dat naar de hoek komt?*

In navolging van de hechtingstheorie Bowlby (1969) wordt verwacht dat het aantal kinderen toeneemt wanneer een pedagogisch medewerker nabij komt zitten. De aanwezigheid van een pedagogisch medewerker zorgt voor een veilige bron van nabijheid en beschikbaarheid voor het kind. Wanneer een pedagogisch medewerker nabij komt zitten, zullen de kinderen dit opmerken, haar nabijheid opzoeken en om fysiek contact vragen. Daarnaast wordt verwacht dat wanneer een pedagogisch medewerker rustig nabij zit, zij overzicht heeft en zich aandachtig naar de kinderen kan opstellen. Door deze rustige nabijheid zullen de kinderen beter tot spel komen (Singer et al., 2013).

2. *Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op het aantal wisselingen dat een kind maakt?*

Uit het onderzoek van Singer et al. (2013) bleek dat wanneer de pedagogisch medewerker rustig nabij zat, de kinderen ook rustig nabij waren. In het huidige onderzoek wordt hetzelfde verwacht. De kinderen zullen hierdoor minder wisselingen maken.

3. *Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de tijdsduur dat een kind in de hoek is?*

Wanneer de kinderen minder wisselingen maken, wordt er verwacht dat ze ook langer in de hoek blijven wanneer de pedagogisch medewerker nabij zit. Terugkomend op de hechtingstheorie (Bowlby, 1969) hebben kinderen behoefte aan veiligheid en beschikbaarheid en zullen zij daardoor langer in de buurt van de pedagogisch medewerker blijven.

4. *Wat is de invloed van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de spelbetrokkenheid van het kind?*

In overeenstemming met de onderzoeken van Peters (2012) en Nederend (2012) waarbij aangetoond werd dat de spelbetrokkenheid van de kinderen hoger werd wanneer de pedagogisch medewerker rustig nabij zat, wordt in het huidige onderzoek hetzelfde verwacht. Daarnaast wordt verwacht dat de onderstaande factoren van invloed kunnen zijn op de spelbetrokkenheid van een kind:

Rol van pedagogisch medewerker tegenover kind

De rol van de pedagogisch medewerker blijkt van belang te zijn in het uitlokken en begeleiden van het spel. Wanneer de pedagogisch medewerker aansluit op de behoeften van het kind en de regie van het spel niet overneemt, wordt er een hoge spelbetrokkenheid verwacht. Dit kan de pedagogisch medewerker doen door een observerende rol aan te nemen (Riksen-Walraven, 2000).

Kwaliteit van communicatie/interactie tussen pedagogisch medewerker en kind

Kinderen hebben behoefte aan communicatie en willen hun ervaringen met de pedagogisch medewerker delen (Trevanthen, 2011, Tomasello, 2005). Er wordt verwacht dat wanneer een pedagogisch medewerker rustig nabij zit, zij hier voor openstaat. Mogelijk kan dit ook van positieve invloed zijn op de spelbetrokkenheid.

Omgevingsfactoren

De omgeving waarin het kind speelt kan ervoor zorgen dat een kind beter tot spel komt. Een rustige en ordelijke omgeving zal zorgen voor een hoge spelbetrokkenheid (Singer et al. 2013).

Verwachtingen studie 2:

5. Hoe doorloopt een locatiemanager een praktijkonderzoek en wat motiveert of weerhoudt haar tijdens dit proces?

Vanuit de theorie wordt verwacht dat de locatiemanager tijdens het praktijkonderzoek gaat zorgen voor een actief leiderschap waarin zij het leerproces van de pedagogisch medewerkers aanstuurt, bewaakt en ondersteunt. Verder zal de locatiemanager openstaan voor de professionele kennis van de pedagogisch medewerker (Verbiest, 2010). Met betrekking tot dit praktijkonderzoek kunnen er verder nog geen specifieke verwachtingen worden uitgesproken (Singer, 2012).

6. Hoe doorloopt een pedagogisch medewerker een praktijkonderzoek en wat motiveert of weerhoudt haar tijdens dit proces?

In navolging van de resultaten uit het onderzoek van Singer (2012) en de theorie van Roetman (2012) gaan de pedagogisch medewerkers een leerproces doorlopen waarin ze zelf een actieve, creatieve en centrale rol vervullen op basis van hun eigen professionele kennis. Verder wordt verwacht dat de pedagogisch medewerkers meer plezier krijgen in het gericht

kijken naar kinderen, meer rust ervaren en dat zij de kinderen meer eigenaar van het spel laten worden. Daarnaast wordt verwacht dat de pedagogisch medewerker ook problemen zullen ondervinden in de uitvoering, maar dat ze zelf naar oplossingen kunnen en willen zoeken door hun actieve positie in het praktijkonderzoek (Singer, 2012).

Interventieproces praktijkonderzoek

Om tot studie 1 en 2 te komen, heeft de onderzoekster een kleine interventie aangeboden aan twee locatiemanagers en 13 pedagogisch medewerkers van Kinderopvang Humanitas. De interventie verliep als volgt. Allereerst heeft de onderzoekster het praktijkonderzoek met iedere locatiemanager apart besproken. Dit werd gedaan door middel van twee afspraken van anderhalf uur voor iedere locatiemanager. Tijdens deze besprekingen werd de theorie over spel en het praktijkonderzoek, de bewerkte schaal voor spelbetrokkenheid van Laevers et al. (2005), Singer et al., (2013) en de planning besproken.

Ten tweede kregen de pedagogisch medewerkers door de onderzoekster op één avond een presentatie van anderhalf uur aangeboden. Deze presentatie ging eerst in op de theorie van spel. Daarna kregen de pedagogisch medewerkers uitleg over de bewerkte schaal van Laevers et al. (2005), Singer et al., (2013). Vervolgens bekeken de pedagogisch medewerkers een aantal filmpjes met spelende kinderen. Na elk filmpje gingen de pedagogisch medewerkers in discussie over wat laag, matig en hoog betrokken was. Dit deden zij met behulp van hun eigen kennis en de bewerkte schaal voor spelbetrokkenheid. Aansluitend kregen de pedagogisch medewerkers informatie over het praktijkonderzoek. Er werd uitgelegd dat je door middel van het bieden van nabijheid en regelmatige veranderingen in de omgeving de spelbetrokkenheid kan verhogen. Verder werd uitgelegd dat zij zelf een actieve rol in het onderzoek spelen omdat zij tenslotte de experts zijn in hun vakgebied. Vervolgens gingen de pedagogisch medewerkers samen in overleg over hoe ze het onderzoek in hun groep konden toepassen. De ideeën namen de pedagogisch medewerkers op in een plan van aanpak. Ze vulden bijvoorbeeld in wanneer, met wie, hoe en met welke documentatievorm ze het praktijkonderzoek wilden uitvoeren. Tot slot gaf de onderzoekster aan dat zij tijdens de uitvoering van het onderzoek, drie keer een filmopname gingen maken aan de hand van een filmschema (zie studie 1).

Na de presentatie kregen de pedagogisch medewerkers nog twee weken de tijd om het plan van aanpak in orde te maken. Daarna werd het plan met de locatiemanager en onderzoekster besproken. Hierna zijn de pedagogisch medewerkers zes weken aan de slag gegaan met het uitvoeren en documenteren van hun onderzoek. Eén keer per week hadden zij zelf een moment gekozen waarop zij het onderzoek gingen uitvoeren. Tijdens de uitvoering hield de onderzoekster, soms in het bijzijn van de locatiemanager, gesprekken met een aantal pedagogisch medewerkers over het onderzoek (zie studie 2). Tot slot hebben alle pedagogisch medewerkers hun ervaringen met het praktijkonderzoek gepresenteerd aan de pedagogisch

medewerkers van het andere kinderdagverblijf. Tijdens dit gehele proces ondersteunden de onderzoekster en locatiemanager samen de pedagogisch medewerkers waar nodig was.

Kinderopvang Humanitas is gericht op het verder ontwikkelen van de kwaliteit van hun dienstverlening. Om de kwaliteit te verhogen verwacht Kinderopvang Humanitas van hun pedagogisch medewerkers dat zij hier aan meewerken. Dit praktijkonderzoek heeft hier een bijdrage aangeleverd. Het onderzoek is op zo een manier vormgegeven dat de pedagogisch medewerkers het niet als extra zouden ervaren. Daarnaast zijn alle data vertrouwelijk en anoniem verwerkt. In de resultatensectie zijn citaten van de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers opgenomen. Deze citaten zijn gekoppeld aan het codenummer van de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers. De namen van de kinderen zijn gekoppeld aan gefingeerde namen.

Studie 1: De Invloed van de Nabijheid op de Spelbetrokkenheid

Onderzoeksdesign

Studie 1 is een casestudy die plaats vond bij twee peutergroepen van twee kinderdagverblijven van Kinderopvang Humanitas Zuid – Holland Oost en West. Van de twee peutergroepen zijn ieder drie filmopnames gemaakt. Door middel van kwantitatief en kwalitatief observatieonderzoek zijn deze opnames geanalyseerd en is onderzocht of de spelbetrokkenheid tijdens vrij spel verhoogd werd door de nabijheid van de pedagogisch medewerker. In het kwantitatieve gedeelte is bekeken of de nabijheid van de pedagogisch medewerker van invloed was op het aantal kinderen in de hoek, de tijdsduur dat een kind in de hoek was en het aantal wisselingen dat een kind maakte.

Onderzoeksgroep

Werving

Vanuit Kinderopvang Humanitas kreeg de onderzoekster twee kinderdagverblijven toegewezen die deel gingen nemen aan dit onderzoek. Na deze toewijzing heeft de onderzoekster aan alle pedagogisch medewerkers van de peutergroepen een presentatie over de theorie van spelbetrokkenheid en het praktijkonderzoek gehouden (zie interventieproces praktijkonderzoek). Naderhand zijn door de onderzoekster twee pedagogisch medewerkers non – random benaderd om deel te nemen aan studie 1. Beide pedagogisch medewerkers stemden gelijk in. Hierdoor maakten de kinderen van de peutergroepen van deze pedagogisch medewerkers automatisch deel uit van de onderzoeksgroep. Een aparte werving was hierdoor niet nodig. Aan alle ouders van de kinderen uit de groepen die deelnamen aan dit onderzoek is door middel van een toestemmingsverklaring, toestemming gevraagd voor deelname. De kinderen waarvoor geen toestemming was verleend, werden op het moment van de filmopname naar een andere groep geplaatst.

Deelnemers

De eerste peutergroep werd begeleid door twee pedagogisch medewerkers. Per week kwamen er 23 kinderen in deze groep met een minimaal van zeven kinderen en een maximaal van 14 kinderen. De kinderen waren in de leeftijd van 24 tot 48 maanden, met een gemiddelde van 34,61 maanden (sd = 6,81). Eén pedagogisch medewerker werd tijdens het onderzoek gefilmd. Op de dagen dat er gefilmd werd, waren er twee pedagogisch medewerkers en maximaal acht kinderen aanwezig. In totaal waren er zeven jongens en drie meisjes in de

leeftijd van 26 tot 48 maanden, met een gemiddelde van 33,9 maanden ($sd = 7,02$) betrokken bij het onderzoek. De kinderen verbleven gemiddeld 2,5 dag op het kinderdagverblijf.

De tweede peutergroep werd begeleid door twee pedagogisch medewerkers. Per week kwamen er 27 kinderen in deze groep met een minimaal van acht kinderen en een maximaal van 16 kinderen. De kinderen waren in de leeftijd van 24 tot 46 maanden, met een gemiddelde van 34,37 maanden ($sd = 7,20$). Bij deze peutergroep zijn beide pedagogisch medewerkers gefilmd. Op de dagen dat er gefilmd werd, waren er twee pedagogisch medewerkers en maximaal 13 kinderen aanwezig. In totaal waren er 11 jongens en negen meisjes in de leeftijd van 25 tot 44 maanden, met een gemiddelde van 33,5 maanden ($sd = 6,8$) betrokken bij het onderzoek. De kinderen verbleven gemiddeld 2 dagen op het kinderdagverblijf.

Onderzoeksprocedure

De onderzoekster, locatiemanagers en pedagogisch medewerkers hebben voor iedere locatie drie onderzoeksdagen vastgesteld. Op een onderzoeksdag werd middels filmopnames één pedagogisch medewerker en een groepje kinderen 30 minuten gevolgd tijdens vrij spel in een activiteitenhoek. De kinderen waren vrij om te kiezen waar en met wie ze wilden spelen. Tijdens de 30 minuten filmopname werd één hoek gefilmd en werd er niet afgeweken naar de andere ruimtes in de groep.

Voorafgaande de filmopname hadden de pedagogisch medewerkers een hoek goed opgeruimd of ingericht op grond van hun professionaliteit en ervaring met kinderen. Tijdens elke filmopname werd door de onderzoekster een filmschema met drie episodes aangehouden (zie tabel 1). Elke episode duurde ongeveer 10 minuten. De pedagogisch medewerkers zijn in de presentatie van het praktijkonderzoek door de onderzoekster op de hoogte gebracht van het filmschema. Naderhand is het filmschema nog een keer met de gefilmde pedagogisch medewerkers besproken. Na elke filmopname vond er een gesprek plaats tussen de onderzoekster en pedagogisch medewerker. De data uit deze gesprekken zijn gebruikt in studie 2. Tot slot is er met iedere pedagogisch medewerker een afspraak geweest waarin ze samen met de onderzoekster de filmbeelden heb bekeken en besproken.

Tabel 1. *De 3 episodes*

Episode	Activiteit
Vooraf	De kinderen gaan spelen en mogen zelf kiezen of ze in de gekozen hoek gaan spelen.
PM'er nabij	Hetzelfde als vooraf plus; de pedagogisch medewerker gaat in de hoek nabij zitten. Zij heeft aandacht voor de kinderen, gaat op hun inbreng in en neemt zelf initiatieven tot spelen als zij dat nodig acht.
Achteraf	Hetzelfde als vooraf plus; de pedagogisch medewerker gaat weg uit de hoek.

Instrumenten

Er is gekozen om filmopnames te maken om een nauwkeurige analyse mogelijk te maken. Voor iedere filmopname zijn de drie episodes apart van elkaar geanalyseerd. In het kwantitatieve gedeelte werden de volgende variabelen gescoord: aantal kinderen in de hoek, de tijdsduur dat een kind in de hoek was, het aantal wisselingen dat een kind maakte en de spelbetrokkenheid voor ieder kind (zie tabel 2). De laatste variabele 'spelbetrokkenheid', werd gemeten aan de hand van een bewerkte versie van de schaal van Laevers et al. (2005), Singer et al. (2013) (zie tabel 4). De oorspronkelijke beoordelingsschaal van Laevers et al. (2005) kent vijf omschreven niveaus waar betrokkenheid mee gemeten kan worden. Uit gegevens van betrouwbaarheidsonderzoek is gebleken dat de bewerkte schaal een hoge betrouwbaarheid heeft (Singer et al., 2013). Er zijn geen gegevens beschikbaar over de validiteit van de schaal (Laevers et al., 2005).

De kwalitatieve beschrijving is gedaan met behulp van de volgende variabelen: fysieke aanwezigheid, fysiek contact, kwaliteit van de communicatie/interactie tussen pedagogisch medewerker en kind, soorten rollen van pedagogisch medewerker tegenover de kinderen en de omgevingsfactoren (zie tabel 3). De filmopnames zijn geanalyseerd door een Opvoedingsondersteuningsstudent en Kinder- en Jeugdpsycholoog junior onderzoeker.

Tabel 2. *Gescoorde kwantitatieve variabelen per episode*

Variabelen	Beschrijving
<i>Aantal kinderen</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Begin episode - Einde episode - Meest getelde kinderen tijdens episode - Aantal kinderen die tijdens de episode in de hoek zijn geweest
<i>Aantal wisselingen kind</i>	Aantal wisselingen per kind
<i>Tijdsduur kind</i>	Hoelang een kind in de hoek is geweest
<i>Spelbetrokkenheid</i>	1 / 2 / 3 / 4

Operationalisatie

Aantal kinderen

Per episode is het aantal kinderen dat in de hoek is geweest gemeten. Daarnaast is gemeten hoeveel kinderen er aan het begin en einde van de episode in de hoek waren. Tot slot zijn de meest getelde kinderen gemeten. Onder meest getelde wordt verstaan het hoogste aantal kinderen dat tegelijk in de hoek was.

Aantal wisselingen kind

Per elke episode is gemeten hoe vaak een kind wisselt. Onder een wisseling wordt verstaan: de hoek in- of uitlopen. Wanneer een kind de hoek in loopt, is dit één aparte wisseling en wanneer een kind de hoek uit loopt, is dit ook één aparte wisseling.

Tijdsduur kind

Per episode is gemeten hoelang een kind in de hoek was. Onder tijdsduur wordt verstaan: hoelang een kind in de hoek was. Wanneer een kind in het begin van een episode in de hoek was, daarna de hoek uit liep en vervolgens weer terug kwam werden de minuten en seconden van de twee momenten bij elkaar opgeteld en dat gold als tijdsduur.

Spelbetrokkenheid

Per episode is het niveau van spelbetrokkenheid voor ieder kind bepaald. Dit is gedaan met behulp van een bewerkte versie van de schaal van Laevers et al. (2005), Singer et al. (2013) (zie tabel 4).

Tabel 3. *Geobserveerde kwalitatieve variabelen voor de episode PM'er nabij*

Variabelen	
<i>Fysieke aanwezigheid</i>	<ul style="list-style-type: none">- PM'er zit op de grond- PM'er is aandachtig / afwezig / onrustig- PM'er is wisselend aanwezig
<i>Fysiek contact</i>	<ul style="list-style-type: none">- PM'er heeft fysiek contact met het kind
<i>Kwaliteit van communicatie/interactie tussen PM'er en kind</i>	<ul style="list-style-type: none">- <i>Stemgebruik</i>: hard / zacht- <i>Tweezijdig contact</i>: er is sprake van tweezijdig PM'er-kind-contact (fysiek contact, aandacht volgen, verwoorden wat kind ziet of voelt, vragen stellen, humor/grapjes waar kind aan meedoet, geduldig/met pauzes, wachten zodat het kind ook iets kan zeggen) waarbij sprake is van gedeelde aandacht, de pedagogisch medewerker eventueel aanwijzingen/oplossingen geeft.- <i>Eenzijdig contact</i>: er is sprake van contact, maar de PM'er is hierin dominant en laat weinig tot geen ruimte voor inbreng van het kind (PM'er geeft meteen aanwijzingen of vult in, helpt, stelt vragen).- <i>PM'er negeert/wijst het kind af</i>: het kind geeft signalen of zoekt contact, en de PM'er wijst dit af, negeert het of is negatief tegen het kind.
<i>Rol van PM'er tegenover kind</i>	<ul style="list-style-type: none"><i>Observeren</i>: de PM'er is nabij maar zonder interactie maar observeert het gedrag van het kind.- <i>Activiteit aanbieden</i>: gestructureerde activiteit aanbieden aan een groepje kinderen. De PM'er geeft leiding aan het spel.- <i>Kind aan het werk zetten</i>: de PM'er helpt het kind om te beginnen met een activiteit, zet speelgoed of spullen klaar voor het kind

(spelgerelateerd).

- *Meespelen*: de PM'er speelt mee met het spel van het kind of praat met het kind, verrijkt het spel, geeft aanwijzingen of suggesties. De suggesties geeft ze vanuit het samenzijn en meespelen.
 - *Gedrag reguleren positief*: de PM'er geeft aanwijzingen voor gewenst gedrag. Ze geeft een compliment of bekommert zich om gewenst gedrag, regels en veiligheid. Ook complimenten tijdens/over spel.
 - *Gedrag reguleren negatief*: de PM'er stopt of verbiedt het gedrag van het kind ("Niet doen", "nee" zeggen of materiaal afpakken/wegnemen) of geeft vermaningen op een negatieve toon, zónder een positief alternatief te geven.
 - *Verzorgen*: de PM'er verzorgt het kind fysiek: snuit neus, verschoont luier, helpt bij wc, helpt handen wassen.
- Omgevingsfactoren*
- *Omgeving*: ordelijk / chaotisch
 - *Aantal kinderen*: veel / weinig
 - *Wisselende kinderen*
 - *Botsingen*: veel / weinig
 - *Afleidende factoren*: huilen van kinderen, telefoon die rinkelt, pratende PM'ers.
-

Tabel 4 . *Bewerkte versie van de betrokkenheidsschaal van Laevers et al. (2005), Singer et al. (2013)*

Niveau	Betrokkenheid	Beschrijving
1	Laag	<p>Het kind vertoont nagenoeg geen of enige gerichte activiteit of wordt geregeld onderbroken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het is niet geconcentreerd, het staart, droomt weg; - het vertoont geen gerichte activiteit, het stelt doelloze handelingen, brengt niks teweeg.
2	Matig	<p>Het kind is de hele tijd actief maar komt niet tot geconcentreerd spel:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het is routinematig, vluchtig bezig, wisselende activiteiten; - zijn motivatie is beperkt, het zet zich niet echt in, voelt zich niet uitgedaagd; - vertoont gedurende een korte periode betrokkenheid dat duurt niet langer dan 1,5 minuut.
3	Hoog	<p>Het kind is actief en betrokken met de dominante activiteit bezig:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gaat op in zijn activiteit; - is echt geconcentreerd; - is hooguit even uit zijn activiteit; - vertoont gedurende een periode betrokkenheid van 1,5 minuut tot 2 minuten; - als de betrokkenheid langer duurt dan 3 minuten dan wordt het zeer hoog.
4	Zeer hoog	<p>Als bij 3, het kind is langere tijd (minimaal 3 minuten) geconcentreerd bezig met de dominante activiteit.</p>

Analyses

Kwantitatief

De pedagogisch medewerkers en kinderen verschilden per filmopname. Om deze reden is iedere filmopname apart geanalyseerd. Op de dagen dat gefilmd werd, waren er gemiddeld acht kinderen aanwezig. Sommige kinderen waren op meerdere opname dagen aanwezig. Daardoor liep het totaal aantal kinderen in het databestand op tot 50.

Voor iedere episode van de filmopnames zijn de variabelen uit tabel 2 gescoord. De verkregen data hieruit zijn ingevoerd in Exel 2010. Naderhand is voor iedere gescoorde variabele een aparte tabel ontwikkeld (zie bijlage 2). Daarna is een vergelijking gemaakt tussen de episodes en filmopnames.

Kwalitatief

De data zijn kwalitatief beschreven aan de hand van de variabelen uit tabel 3. Verbale communicatie tussen pedagogisch medewerker en kind werd, indien verstaanbaar, uitgeschreven. Naderhand is een vergelijking gemaakt tussen de opnames waarin de nabijheid van de pedagogisch medewerker samenging met een hogere of lagere spelbetrokkenheid.

Betrouwbaarheden

Kwantitatief

De data die gebruikt zijn om de betrouwbaarheid te berekenen zijn ingevoerd in SPSS 20. Daarna is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid berekend. De observatoren hebben in totaal vijf filmopnames onafhankelijk van elkaar gescoord. Op deze wijze is voor de volgende variabelen de procentuele overeenkomst en de Cohen's Kappa berekend: aantal wisselingen kind, tijdsduur kind en de spelbetrokkenheid. In tabel 5 is voor iedere variabele de Cohen's Kappa en procentuele overeenkomst weergegeven.

Tabel 5. *Interbeoordelaarsbetrouwbaarheden berekend met Cohen's Kappa*

Betrouwbaarheid	Cohen's Kappa	Oordeel	Procentuele overeenkomst
<i>1. Aantal wisselingen kind</i>	.763	substantieel	66%
<i>2. Tijdsduur kind</i>	.621	substantieel	82%
<i>3. Spelbetrokkenheid</i>	.742	substantieel	85%

Kwalitatief

Het kwalitatieve observatieschema is opgesteld met de 2de observator (zie tabel 3). Nadat het observatieschema was opgesteld hebben beide observatoren één filmopname onafhankelijk van elkaar geobserveerd. De observaties zijn aan de hand van tabel 3 uitgeschreven. Deze observaties zijn naderhand met elkaar en met de begeleidster besproken. Daaruit bleek dat de uitkomsten van beide observatoren voor een groot deel met elkaar overeenkwamen.

Resultaten kwantitatief

Aantal kinderen

Over het algemeen kwamen er meer kinderen in de hoek wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat in vergelijking met vooraf. Daarnaast kwamen er achteraf iets meer kinderen in de hoek in vergelijking met vooraf en nabij (zie tabel 6).

Wanneer wordt gekeken naar de afzonderlijke groepen, blijkt dat wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat, er in vier van de zes groepen een toename van kinderen was. In één groep was er een afname en in één groep bleef het aantal gelijk wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat.

Tabel 6. *Totaal aantal kinderen van zes groepen per episode (N = 50)*

Episode	Aantal kinderen in de hoek	Percentage aantal kinderen in de hoek
Vooraf	30	60%
PM'er nabij	39	78%
Achteraf	40	80%

Aantal wisselingen kind

De kinderen wisselden over het algemeen meer wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat in vergelijking met vooraf maar minder in vergelijking met achteraf (zie tabel 7).

Wanneer afzonderlijk naar de groepen wordt gekeken, blijkt dat in vier van de zes groepen de kinderen minder wisselden wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat in vergelijking met vooraf en achteraf. In één groep wisselden de kinderen meer wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat in vergelijking met vooraf maar minder in vergelijking met achteraf. In de overgebleven groep wisselden de kinderen meer wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat in vergelijking met vooraf en achteraf.

Tabel 7. *Totaal aantal wisselingen die de kinderen maakten per episode (N = 50)*

Episode	Aantal wisselingen
Vooraf	108
PM'er nabij	123
Achteraf	152

Het aantal wisselingen dat de individuele kinderen maakten is gecategoriseerd (zie tabel 8). Daaruit blijkt dat het grootste deel van de kinderen voor alle drie de episodes tussen de één en vijf wisselingen maakte. Opvallend was dat wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat, 10 van de 39 kinderen nul keer wisselden. Voor de episode vooraf en achteraf was dat respectievelijk nul keer en drie keer.

Tabel 8. *Aantal wisselingen dat de kinderen maakten per episode (N = 50)*

Episode	Categorie aantal wisselingen	Aantal kinderen
Vooraf	0	0
	1	9
	2 – 5	14
	6 – 10	5
	11 – 15	2
	16 >	0
PM'er nabij	0	10
	1	11
	2 – 5	10
	6 – 10	5
	11 – 15	2
	16 >	1

Achteraf	0	3
	1	7
	2 – 5	22
	6 – 10	8
	11 – 15	0
	16 >	0

Tijdsduur

Over het algemeen bleven de kinderen gemiddeld langer in de hoek wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat in vergelijking met vooraf en achteraf (zie tabel 9).

Tabel 9. *Gemiddelde tijd dat een kind in de hoek was per episode (N = 50)*

Episode	Gemiddelde tijd in minuten
Vooraf	5:10 (SD = 4:10)
PM'er nabij	8:31 (SD = 4:39)
Achteraf	5:39 (SD = 3:06)

Wanneer nader wordt gekeken naar de afzonderlijke groepen, blijkt dat in alle zes de groepen de gemiddelde tijdsduur dat de kinderen in de hoek waren, verhoogd werd wanneer de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten. Daarnaast nam in alle zes de groepen de gemiddelde tijdsduur dat de kinderen in de hoek waren af wanneer de pedagogisch medewerker wegging (zie tabel 10).

Tabel 10. Gemiddelde tijdsduur in minuten van de kinderen per groep per episode (N = 50)

Groep	1	2	3	4	5	6
Episode						
Vooraf	5:57 (SD = 4:21)	5:36 (SD = 3:46)	1:00 (SD = 0:56)	3:18 (SD = 2:00)	7:00 (SD = 3:27)	6:11 (SD = 5:04)
PM'er	8:16 (SD = 4:00)	6:55 (SD = 5:60)	8:24 (SD = 1:71)	11:56 (SD = 5:24)	8:35 (SD = 5:40)	6:39 (SD = 3:15)
Achteraf	6:03 (SD = 3:20)	4:41 (SD = 3:31)	4:38 (SD = 3:03)	6:13 (SD = 2:08)	5:38 (SD = 3:29)	4:74 (SD = 3:31)

Spelbetrokkenheid

Wanneer een pedagogisch medewerker nabij zat, scoren er iets meer kinderen op de hogere niveaus 3 en 4 (58,98%), in vergelijking met vooraf (56,66%) en achteraf (55,00%) (zie tabel 11).

Tabel 11. Scores van kinderen op het niveau van spelbetrokkenheid in procenten weergegeven per episode voor alle 6 de groepen samen (N = 50)

Episode	SB	Niveau 1 en 2	Niveau 3 en 4
Vooraf		43,33%	56,66%
PM'er nabij		41,02%	58,98%
Achteraf		45,00%	55,00%

Uit een analyse van de groepen apart blijkt dat wanneer de pedagogisch medewerker nabij komt zitten, in drie van de zes groepen meer kinderen op de hogere niveaus 3 en 4 scoren, in vergelijking met vooraf. In de drie overige groepen scoren er minder kinderen op de hogere niveaus 3 en 4 wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat, in vergelijking met vooraf. De spelbetrokkenheidsscores voor de episode achteraf waren wisselend (zie tabel 12).

Samengevat zijn er twee patronen gevonden in het verloop van de spelbetrokkenheidsscores voor de zes groepen. In patroon 1 scoorden de kinderen hoger en in patroon 2 scoorden de kinderen lager wanneer de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten.

Tabel 12. Scores van kinderen op het niveau van spelbetrokkenheid in procenten weergegeven per episode voor de 6 groepen apart (N = 50)

Episode	SB	Niveau 1 en 2	Niveau 3 en 4
<i>Groep 1</i>			
Vooraf		50,00%	50,00%
PM'er nabij		33,33%	66,66%
Achteraf		28,57%	71,43%
<i>Groep 2</i>			
Vooraf		100%	0,00%
PM'er nabij		16,66%	83,33%
Achteraf		100%	0,00%
<i>Groep 3</i>			
Vooraf		100%	0,00%
PM'er nabij		0,00%	100%
Achteraf		0,00%	100%
<i>Groep 4</i>			
Vooraf		28,57%	71,43%
PM'er nabij		42,86%	57,14%
Achteraf		0,00%	100,00%
<i>Groep 5</i>			
Vooraf		12,50%	87,50%
PM'er nabij		33,33%	66,66%
Achteraf		20,00%	80,00%
<i>Groep 6</i>			
Vooraf		40,00%	60,00%
PM'er nabij		75,00%	25,00%
Achteraf		75,00%	25,00%

Resultaten kwalitatief

Nabijheid

Om inzicht te krijgen in de processen tussen pedagogisch medewerker en kind, worden de twee patronen uit de voorgaande sectie voor de episode pedagogisch medewerker nabij beschreven aan de hand van de kwalitatieve variabelen. Dit zal worden gedaan voor beide patronen omdat zowel een positieve als een negatieve invloed is gevonden wanneer de pedagogisch medewerker nabij ging zitten.

Patroon 1 spelbetrokkenheid verhoogd

In patroon 1 werd het niveau van de spelbetrokkenheid verhoogd wanneer de pedagogisch medewerker nabij ging zitten. Dit patroon kwam in drie van de zes groepen voor (groep 1 t/m 3). De nabijheid van de pedagogisch medewerker had in dit patroon een positieve invloed op de spelbetrokkenheid van het kind.

Fysieke aanwezigheid

De pedagogisch medewerkers in deze drie groepen zaten rustig nabij waardoor ze het overzicht hadden en zich aandachtig konden opstellen. In alle groepen wisselden de pedagogisch medewerkers nauwelijks. Het hoogst aantal wisselingen dat een pedagogisch medewerker maakte was twee. De pedagogisch medewerkers liepen op deze momenten de hoek uit om een kind in een andere hoek te helpen. De pedagogisch medewerkers hadden een rustige en aandachtige houding. Door deze houding werd het spel van de kinderen niet verstoord.

Pedagogisch medewerker 3 (24 jaar), Lara (27 maanden) en Liz (33 maanden) uit groep 3.

Lara zat achter Liz en kon het daardoor niet zo goed zien. De pedagogisch medewerker zag dit en zei tegen Lara kom maar een stukje hier zitten en schoof haar naar voren. De pedagogisch medewerker tegen de gehele groep: ‘Dan kan Lara het zien en dan kunnen jullie het allemaal zien.’

Fysiek contact

In één van de drie groepen kwam er fysiek contact voor. De pedagogisch medewerker raakte de kinderen even aan of nam ze op schoot. In de twee andere groepen kwam geen fysiek contact voor. De kinderen waren in deze groepen echter betrokken aan het spelen.

Kwaliteit communicatie/ interactie

In alle groepen communiceerden de pedagogisch medewerkers op een vriendelijke en rustige toon. Tevens was er in alle groepen sprake van tweezijdig contact. De pedagogisch medewerkers waren voornamelijk aan het woord maar doordat zij open vragen stelden en zich op het spel richtten werden de kinderen niet verstoord. In groep 2 had de pedagogisch medewerker soms eenzijdig contact met de kinderen. De kinderen waren in deze groep af en toe te enthousiast aan het spelen met als gevolg dat de pedagogisch medewerker soms moest ingrijpen door het geven van commando's.

In alle groepen was er sprake van gedeelde aandacht. De kinderen konden in alle groepen met hun ervaringen terecht bij de pedagogisch medewerker. Als ze iets wilden vertellen of laten zien kwamen ze vanzelf naar de pedagogisch medewerker toe gelopen. De pedagogisch medewerker reageerde hier, op een enkele keer na, altijd op. De pedagogisch medewerkers verdeelden hun aandacht over alle kinderen. In twee groepen richtte de pedagogisch medewerker haar aandacht de ene keer tot één kind en de andere keer tot een groepje kinderen. In de overgebleven groep richtte de pedagogisch medewerker zich constant tot de gehele groep. Deze pedagogisch medewerker las op initiatief van een kind een verhaal voor aan de gehele groep. De pedagogisch medewerkers moesten in deze groepen hun aandacht over maximaal zes kinderen tegelijk verdelen.

Pedagogisch medewerker 1 (33 jaar), Finn (30 maanden) en Vigo (32 maanden) uit groep 1.

Vigo was aandachtig met Pino op de trap van de brandweerauto aan het spelen. De pedagogisch medewerker en Finn zagen dit. De pedagogisch medewerker tegen Finn "Pino gaat op de trap klimmen zie je dat? Heel hoog". Finn; "Even kijken". Vigo liep met Pino op de ladderwagen. Hij bracht Pino omhoog en omlaag. De pedagogisch medewerker en Finn keken hier met volle aandacht naar. Vigo: "Kijk eens". De pedagogisch medewerker keek en vroeg: "Wat gaat tie dan doen?" Vigo bracht Pino weer omhoog en omlaag. De pedagogisch medewerker en Finn bleven aandachtig kijken.

Rol van de pedagogisch medewerker

In twee groepen namen de pedagogisch medewerkers een observerende rol aan en speelden zij in op de kinderen waar dit nodig was. In groep 1 nam de pedagogisch medewerker echt de tijd om te observeren en zei soms even helemaal niks tegen de twee kinderen die op dat moment in de hoek waren. De kinderen konden hierdoor hun eigen gang gaan en speelden rustig verder. Beide kinderen scoorden dan ook zeer hoog. In groep 2 bood

de pedagogisch medewerker eerst een activiteit aan zodat de kinderen tot spel kwamen. Naderhand observeerde ze dit spel. In groep 3 nam de pedagogisch medewerker geen observerende rol aan. Kind Lara vroeg aan haar of ze een boekje wilde voorlezen en daar speelde de pedagogisch medewerker op in. De pedagogisch medewerker heeft toen ongeveer 15 minuten voorgelezen en alle kinderen waren hoog of zeer hoog betrokken.

Pedagogisch medewerker 3 (24 jaar), Lara (27 maanden), Liz (33 maanden), Luuk (36 maanden), Jeroen (42 maanden) en Nora (42 maanden) uit groep 3.

Lara had opgemerkt dat de pedagogisch medewerker in de hoek ging zitten en liep haar achterna. Ze ging net zoals de pedagogisch medewerker in een kleermakerszit in de hoek zitten en keek de pedagogisch medewerker aan. Na een aantal seconden liep Lara naar de kast met boekjes. Ze pakte er een boekje van af en gaf het aan de pedagogisch medewerker. Luuk en Liz, die al in de hoek waren, hadden opgemerkt dat de pedagogisch medewerker ging voorlezen en kwamen bij haar zitten. Alle drie de kinderen zaten toen rondom de pedagogisch medewerker. Na een tijdje kwamen Jeroen en Nora ook de hoek in gelopen om bij het voorlezen te zitten.

Omgeving

In twee groepen was de omgeving rustig en ordelijk. In deze groepen, groep 1 en 3, traden er weinig wisselingen van de kinderen op, minimaal 3 en maximaal 12. Daarnaast trad er een enkele botsing op waar de andere kinderen nauwelijks last van hadden. In de andere groep, groep 2, was de omgeving drukker en onrustiger. Dit kwam mede door de 58 wisselingen die optraden. Ondanks deze wisselingen scoorde het merendeel van de kinderen op niveau 3 en 4.

Patroon 2 spelbetrokkenheid verlaagd

In patroon 2 werd het niveau van de spelbetrokkenheid verlaagd wanneer de pedagogisch medewerker nabij ging zitten. Dit patroon kwam in drie van de zes groepen voor (groep 4 t/m 6). De nabijheid van de pedagogisch medewerker had in dit patroon een negatieve invloed op de spelbetrokkenheid van het kind.

Fysieke aanwezigheid

In alle groepen zaten de pedagogisch medewerkers rustig nabij. De pedagogisch medewerkers wisselden nauwelijks en hadden een rustige uitstraling. Het hoogst aantal wisselingen dat een pedagogisch medewerker maakte was twee. De pedagogisch medewerker liep op dat moment de hoek uit om een kind op de wc te helpen.

In groep 5 zat de pedagogisch medewerker weliswaar rustig nabij maar was zij soms te dominant naar de kinderen toe waardoor zij uit hun spel werden gehaald. De rustige houding van de pedagogisch medewerker uit groep 6 veranderde wanneer er meer kinderen in de hoek kwamen. De pedagogisch medewerker kon door het hoge aantal kinderen (11) haar aandacht niet meer goed verdelen.

Fysiek contact

In alle drie de groepen hadden de pedagogisch medewerkers fysiek contact met de kinderen. De kinderen zochten de pedagogisch medewerkers op om even bij haar op schoot te zitten. Op deze momenten keken de kinderen samen met de pedagogisch medewerker naar het spel van de andere kinderen.

Kwaliteit communicatie/ interactie

In groep 4 communiceerde de pedagogisch medewerker op een zachte en vriendelijke toon. Haar communicatie bestond uit tweezijdige gesprekken. De pedagogisch medewerker in groep 5 communiceerde op een vriendelijke en zachte toon maar haar communicatie bestond voornamelijk uit eenzijdige gesprekken waarin ze zowel gesloten als open vragen stelde. Daarnaast leidde haar communicatie de aandacht af doordat ze (onbewust) teveel vragen stelde of opmerkingen maakte. De pedagogisch medewerker in groep 6 communiceerde ook op een vriendelijke en zachte toon echter haar communicatie was vooral gericht op het spel dat zij zelf aanbood en niet op het spel van de kinderen.

In groep 4 en 5 was de pedagogisch medewerker beschikbaar voor de kinderen. De kinderen wisten waar de pedagogisch medewerker zat en kwamen naar haar toe als dat nodig was. Zodoende konden de kinderen hun aandacht met haar delen. In groep 6 was hier minder

sprake van. Dit kwam mede door het hoge aantal kinderen. De pedagogisch medewerker wilde op dat moment beschikbaar zijn voor alle kinderen maar door de drukte ging dit niet altijd. De pedagogisch medewerkers moesten in deze groepen hun aandacht over maximaal 11 kinderen tegelijk verdelen.

Pedagogisch medewerker 1 (33 jaar) en Vigo (32 maanden) uit groep 5.

Vigo reed met een tractor en boot richting de pedagogisch medewerker. De pedagogisch medewerker: "Hee daar komt de tractor!" Vigo kwam met zijn tractor en boot dichterbij. De pedagogisch medewerker: "Ga je varen ook?, En waar wil je naar toe dan?, Wil je hier langs?, Wil je er rondje omheen?" Geen antwoord van Vigo. De pedagogisch medewerker ging opzij en zei: "Kom er maar langs". Vigo ging er langs. De pedagogisch medewerker: "Waar gaat de tractor rijden dan? Vigo: "Op het zand". De pedagogisch medewerker: "Op het zand, Ja, op het land he van de boer?, En soms wel eens op de weg". Vigo liet iets zien. De pedagogisch medewerker: "Is dat de boer of boerin?"

Rol van de pedagogisch medewerker

De pedagogisch medewerker in groep 4 nam een observerende rol aan. Ze speelde met het spel van de kinderen mee wanneer zij dat nodig achtte. In groep 5 nam de pedagogisch medewerker een observerende rol aan en speelde zij in op het spel van de kinderen. Ondanks dat ze voor het grootste deel aansloot op het spel stelde ze ook vragen of maakte ze opmerkingen. Hierdoor werd het spel van de kinderen soms onderbroken. De pedagogisch medewerker in groep 6 bood een activiteit aan en de kinderen volgden dit spel. Naarmate dit spel afzwakte, gingen de kinderen zelf op ontdekking uit. De pedagogisch medewerker nam toen een observerende rol aan. Het was echter lastig om goed te observeren omdat het aantal kinderen in de hoek te hoog was.

Pedagogisch medewerker 1 (33 jaar), Kelly (31 maanden) en Rick (26 maanden) uit groep 5.

Kelly speelde rustig met haar autootje. Ze keek er naar, voelde eraan en reed er daarna mee over de garage. Opeens zei de pedagogisch medewerker tegen haar: "En deze is?" "Welke kleur is dit Kelly?". Kelly werd onderbroken in haar spel en zei: "Roze". Pedagogisch medewerker: "Is dit roze?". Kelly: "Nee". Pedagogisch medewerker: "Nee he, wit". Kelly: "Wit" en ze ging daarna weer verder met waar ze eerst mee bezig was. De pedagogisch medewerker stelde weer een vraag aan Kelly: "En deze?". Rick reageerde hierop door te

roepen: ‘Groen!’ De pedagogisch medewerker tegen Rick: ‘Net als jou trui he’ Kelly werd weer even afgeleid, keek naar de trui van kind K. en ging daarna weer verder met haar spel.

Omgeving

In groep 4 was de omgeving iets drukker in vergelijking met de episode vooraf en achteraf. Op het drukste moment waren er zes van de acht kinderen in de hoek aan het spelen. De ruimte van de hoek was niet geschikt voor dit aantal kinderen waardoor ze minder goed tot spel kwamen. De omgeving in groep 5 was rustig. Er traden weinig wisselingen en geen botsingen op. In groep 6 was de omgeving drukker. Dit kwam doordat het aantal kinderen in de hoek opliep tot 11, er 32 wisselingen waren en een aantal botsingen optraden. De kinderen hadden hierdoor weinig ruimte om te spelen en kwamen daardoor niet tot betrokken spel.

Britt (28 maanden) uit groep 6.

Britt liep met een vingerpoppetje op haar vinger in de hoek rond. Ze keek om zich heen, zag iets op de grond liggen, bukte even en liep weer verder. Ze bleef een tijdje bij het groepje puzzelende kinderen staan en er naar kijken. Daarna liep ze naar het houten huis met de plastic dieren om daar even een kijkje te gaan nemen. Vervolgens liep ze naar de kast, ging er op hangen en keek om haar heen.

Samengevat handelden de pedagogisch medewerkers voor een groot deel op dezelfde wijze in patroon 1 en 2 met als voornaamste verschil dat de pedagogisch medewerker uit groep 5 soms te dominant naar de kinderen was. Hierdoor werden de kinderen soms uit hun spel gehaald. De omgeving in groep 4 en 6 werd drukker door het hoge aantal kinderen. De grootte van de hoek uit zowel groep 4 als groep 6 was niet geschikt om dit aantal kinderen goed tot spel te laten komen. Daarnaast werd de pedagogisch medewerker uit groep 6 onrustig van het hoge aantal kinderen. Zie tabel 13 voor een compleet overzicht van de kwalitatieve variabelen per patroon.

Tabel 13. *Kwalitatieve variabelen samengevat per patroon*

Variabele	Patroon 1	Patroon 2
<i>Fysieke aanwezigheid</i>	- PM'ers rustig en aandachtig	- 1 groep: PM'er te dominant/ storend - 1 groep: PM'er onrustig
<i>Kwaliteit communicatie/ interactie</i>	- Rustige en vriendelijk - Tweezijdig contact - Gedeelde aandacht - 1 groep: eenzijdig contact	- Rustig en vriendelijk - Tweezijdig contact - Gedeelde aandacht - 1 groep: eenzijdig contact
<i>Rol pedagogisch medewerker</i>	- Observeren - Meespelen - Activiteit aanbieden	- Observeren - Meespelen - Activiteit aanbieden
<i>Omgeving</i>	- 2 groepen: rustige en ordelijk omgeving - 1 groep: veel wisselingen	- 1 groep: rustige en ordelijke omgeving - 2 groepen: hoog aantal kinderen - 1 groep: veel wisselingen

Discussie

In studie 1 is nagegaan wat voor invloed de nabijheid van de pedagogisch medewerker heeft op het aantal kinderen dat de hoek in komt, het aantal wisselingen dat een kind maakt, de tijd die een kind in de hoek doorbracht en de spelbetrokkenheid van het kind. Hieruit kan het volgende worden geconcludeerd.

Allereerst is gevonden dat het aantal kinderen in de meeste groepen toenam wanneer de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten. Tegen de verwachtingen in kwam het een enkele keer voor dat het aantal kinderen gelijk bleef of juist afnam. Dit kan mogelijk worden verklaard doordat de kinderen de nabijheid van de pedagogisch medewerker niet opmerkten omdat zij op dat moment ergens anders betrokken aan het spelen waren. Daarnaast kan het ook zo zijn dat de kinderen de nabijheid van de pedagogisch medewerker wel opmerkten maar de afstand tussen hen groot genoeg vonden. Sommige kinderen hebben immers behoefte aan nabijheid door op schoot te zitten terwijl andere kinderen genoeg hebben aan oogcontact op afstand.

Ten tweede nam zoals verwacht het aantal wisselingen dat een kind maakte in de meeste groepen af wanneer de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten. Het kwam in twee groepen echter voor dat het aantal wisselingen juist toenam. In één groep kan dit verklaard worden doordat de kinderen op dat moment bezig waren met een activiteit waarvoor ze speelgoed nodig hadden uit een andere hoek. De kinderen waren dus wel betrokken aan het spelen maar daarvoor moesten zij de hoek in en uit lopen. In de tweede groep kan het verklaard worden doordat op het moment dat de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten er maar één kind in de hoek was. Daarna nam dit aantal toe tot 11. Enerzijds maakten de kinderen dus veel wisselingen en anderzijds zochten wel 11 kinderen de nabijheid van de pedagogisch medewerker op.

Wanneer gekeken wordt naar de gemiddelde tijdsduur dat een kind in de hoek was, blijkt dat deze in alle groepen steeg wanneer de pedagogisch medewerker nabij zat. Wanneer de pedagogisch medewerker wegging nam de gemiddelde tijdsduur zoals verwacht in alle groepen af. Dit resultaat komt overeen met hechtingstheorie van Bowlby (1969). Kinderen hebben behoefte aan veiligheid en beschikbaarheid en zoeken daardoor de nabijheid van een pedagogisch medewerker op.

Voor de invloed van de nabijheid op de spelbetrokkenheid zijn wisselende resultaten gevonden. In overeenstemming met de resultaten uit de onderzoeken van Peters (2012) en Nederend (2012) scoorden de kinderen op de hogere niveaus 3 en 4 wanneer de pedagogisch

medewerker nabij kwam zitten. Dit was echter in de andere drie groepen -tegen onze verwachtingen in- juist niet het geval. Dit kan verklaard worden door de bevindingen uit het kwalitatieve onderzoek. In één groep was de pedagogisch medewerker soms te dominant naar de kinderen toe. Ze maakte eenzijdig contact met de kinderen en stelde (onbewust) teveel vragen aan de kinderen. Wanneer kinderen op dat moment aandachtig aan het spelen zijn, kunnen zij dit contact als storend ervaren. Dit komt overeen met het resultaat uit het onderzoek van Singer et al. (2013). In dit onderzoek werd geconcludeerd dat er een positieve samenhang was tussen tweezijdige communicatie en een hogere spelbetrokkenheid in vergelijking met eenzijdige communicatie. In de andere groepen was de omgeving druk en onrustig. In beide groepen was de ruimte van de hoek niet geschikt voor het hoge aantal kinderen dat in het bijzijn van de pedagogisch medewerker wilden spelen. In één groep moest de pedagogisch medewerker op het drukste moment haar aandacht over 11 kinderen tegelijk verdelen. De pedagogisch medewerker werd onrustig en had het overzicht niet meer. De kinderen kunnen deze omgeving als storend ervaren (Singer et al., 2013). De kinderen nemen de onrust van de pedagogisch medewerker over en komen daardoor niet tot betrokken spel.

Wanneer gekeken wordt naar de groepen waarin de spelbetrokkenheid verhoogde wanneer de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten, kunnen hier verschillende oorzaken voor worden gevonden. Allereerst zorgde zoals verwacht een pedagogisch medewerker die rustig en aandachtig naar de kinderen toe was voor een hogere spelbetrokkenheid. Ten tweede zorgde een pedagogisch medewerker die tweezijdig contact maakte voor een hogere spelbetrokkenheid. In één groep scoorden de kinderen echter op de hogere niveaus 3 en 4 terwijl de pedagogisch medewerker vaak eenzijdig contact maakte. Dit komt niet overeen met de resultaten uit het onderzoek van Singer et al. (2013). Een verklaring hiervoor kan zijn dat de kinderen op dat moment niet geheel uit hun spel werden gehaald maar slechts even afgeleid werden waarna ze rustig verder konden spelen. Verder kan worden gesteld dat de spelbetrokkenheid wordt verhoogd wanneer de pedagogisch medewerker een observerende rol aanneemt waarbij zij indien nodig met de kinderen meespeelt. Dit is tevens het geval indien de pedagogisch medewerker een activiteit aanbiedt die aansluit op het spel van het kind. Tot slot zorgde in twee groepen een rustige en ordelijke omgeving voor een hogere spelbetrokkenheid. In de andere groep scoorden de kinderen onverwacht juist een hogere spelbetrokkenheid wanneer het drukker in de hoek was door de vele wisselingen. Dit kan het liggen aan het feit dat de wisselingen van dezelfde kinderen waren en de kinderen die niet wisselden zeer hoog betrokken waren bij hun spel.

Kortom een positief effect van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de

spelbetrokkenheid lijkt samen te gaan met: een rustige en aandachtige houding, tweezijdige communicatie, een observerende rol van de pedagogisch medewerker en het aanbieden van een activiteit die aansluit op de behoeften van het kind. Een negatief effect blijkt samen te gaan met een pedagogisch medewerker die te dominant optreedt. Daarnaast zorgt een hoog aantal kinderen dat de nabijheid van de pedagogisch medewerker opzoekt, terwijl de ruimte van de hoek daar niet geschikt voor is, ook voor een negatief effect.

Beperkingen en aanbevelingen

Allereerst dient er opgemerkt te worden dat er in totaal zes opnames zijn geanalyseerd. Momenteel wordt hetzelfde onderzoek uitgevoerd waarin twintig opnames worden geanalyseerd. De data van de huidige studie worden in dit grotere onderzoek mee genomen. Door de grotere omvang zullen in dit onderzoek stelligere uitspraken kunnen worden gedaan.

Verder moet worden aangegeven dat de pedagogisch medewerkers niet in een natuurlijke situatie zijn gefilmd. Het filmschema dat in dit onderzoek werd aangehouden, werd gebruikt om de verschillen tussen ‘niet nabij’ en ‘nabij’ waar te nemen. In de praktijk is het afwisselen tussen 10 minuten nabij en 10 minuten niet nabij geen gangbare werkwijze. Een suggestie voor vervolgonderzoek is dan ook om de pedagogisch medewerkers langer dan 10 minuten nabij te laten zitten. Op deze wijze kan dan worden nagegaan wat het effect van een langere nabijheid op de spelbetrokkenheid van het kind is.

In dit onderzoek zijn van iedere peutergroep drie opnames gemaakt. Het handelen van de pedagogisch medewerkers verschilde per opname. Zo werd er waargenomen dat de pedagogisch medewerker in hun handelen groeiden. Daarnaast waren de pedagogisch medewerkers niet gewend om bewust nabij te zitten. Voor hen was dit een nieuwe manier van werken. Tijdens het onderzoek moesten de pedagogisch medewerkers hier aan wennen. In vervolgonderzoek kan hier nauwkeuriger naar worden gekeken door meer dan drie opnames van iedere pedagogisch medewerker te maken. Het effect van hun ontwikkeling kan dan beter worden waargenomen.

Daarnaast was het scoren van de spelbetrokkenheid soms lastig. Het kon voorkomen dat een kind, half in beeld was op de filmopname. Dit kind werd dan meegenomen in de dataset terwijl er niet altijd duidelijk kon worden waargenomen of het kind betrokken was. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is dan ook om deze gevallen uit te sluiten van de dataset.

Aanbevelingen voor de praktijk

Kinderen hebben het fijner wanneer een pedagogisch medewerker rustig nabij zit. Een pedagogisch medewerker die rustig nabij zit, zorgt voor rust bij de kinderen. Met als gevolg dat de kinderen beter tot spel komen. Tijdens het bieden van de nabijheid is het voor de pedagogisch medewerker van belang om goed te observeren zodat zij weet wanneer ze met de kinderen kan meespelen of een activiteit kan aanbieden. Er wordt geadviseerd om niet met groepjes in een hoek te werken die groter zijn dan maximaal vijf kinderen. Tenzij de ruimte van de hoek geschikt is voor meer kinderen. De pedagogisch medewerker kan haar aandacht dan rustig over alle kinderen verdelen. Verder wordt aanbevolen om als pedagogisch medewerker gestructureerd en voor een langere tijd nabij te zitten. Ga op een vast tijdstip van de dag, 30 minuten, nabij zitten en herhaal dit dagelijks of wekelijks. De pedagogisch medewerker raakt het nabij zitten dan gewend en de kinderen ook. Deze manier van werken wordt dan vanzelf een natuurlijke handelwijze.

Studie 2: Praktijkonderzoek

Onderzoeksdesign

Studie 2 is gericht op de ervaringen van de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers tijdens het praktijkonderzoek. In dit deel is door middel van kwalitatief beschrijvend onderzoek onderzocht hoe de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers het praktijkonderzoek uitvoerden en ervoeren.

Onderzoeksgroep

Werving

Vanuit Kinderdopvang Humanitas kreeg de onderzoekster twee kinderdagverblijven toegewezen die deel gingen nemen aan dit onderzoek. Na deze toewijzing hebben de locatiemanagers bepaald dat alle pedagogisch medewerkers van de peutergroepen aan dit onderzoek gingen deelnemen.

Deelnemers

De deelnemers bestonden uit twee locatiemanagers en 15 pedagogisch medewerkers van twee verschillende kinderdagverblijven van Kinderopvang Humanitas regio Zuid-Holland Oost en West. Op kinderdagverblijf 1 was één locatiemanager. Er waren twee peutergroepen met zeven vrouwelijke pedagogisch medewerkers in de leeftijd van 20 tot 60 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 40,57 (sd = 14,99) en opleidingsniveau (S)PW 3 en 4. Per week kwamen er gemiddeld 22 kinderen in een groep van minimaal van vijf en maximaal 14 kinderen per dag. De kinderen waren in de leeftijd van 24 tot 48 maanden, met een gemiddelde van 34,8 maanden (sd = 6,92).

Op kinderdagverblijf 2 was één locatiemanager. Er waren drie peutergroepen met acht vrouwelijke pedagogisch medewerkers in de leeftijd van 23 tot 54 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 34,88 (sd = 11,83) en opleidingsniveau (S)PW 3 en 4. Per week kwamen er gemiddeld 29 kinderen in een groep van minimaal 8 en maximaal 16 kinderen per dag. De kinderen waren in de leeftijd van 24 tot 48 maanden, met een gemiddelde van 35,96 maanden (sd = 6,71). Tijdens het onderzoek zag één pedagogisch medewerker van ieder kinderdagverblijf af van deelname door persoonlijke omstandigheden.

Onderzoeksprocedure

De locatiemanagers en pedagogisch medewerkers hebben tijdens de uitvoering van het praktijkonderzoek schriftelijke vragenlijsten ingevuld over hun ervaringen met het praktijkonderzoek. Daarnaast zijn na iedere opname uit studie 1, zonder de filmbeelden terug te kijken, gesprekken gevoerd met de desbetreffende pedagogisch medewerker. Verder zijn er bij drie pedagogisch medewerkers extra observaties gedaan zonder filmopname. Na iedere observatie werd meteen een gesprek gehouden met de desbetreffende pedagogisch medewerker. Tijdens de gesprekken was de mening van de pedagogisch medewerker het belangrijkste en was de onderzoekster zelf zo min mogelijk aan het woord. Tevens maakte de onderzoekster tijdens iedere onderzoeksdag veldnotities van haar observaties en terloopse opmerkingen van de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers.

Instrumenten

De ervaringen met het praktijkonderzoek werden onderzocht met behulp van een schriftelijke vragenlijst voor de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers (zie bijlagen 3 en 4). Deze vragenlijsten zijn ontworpen op basis van eerdere ervaringen van locatiemanagers en pedagogisch medewerkers die deel hadden genomen aan het praktijkonderzoek van Singer (2012). De vragenlijst voor de locatiemanager bestond uit vijf en voor de pedagogisch medewerker uit zes open vragen. Voorbeelden van vragen zijn: “Wat was uw rol tijdens het praktijkonderzoek?” en “Wat motiveerde u tijdens het praktijkonderzoek en waarom?”. De vragenlijsten zijn driemaal afgenomen, aan het begin, midden en het einde van het praktijkonderzoek. Op deze wijze kon het proces van de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers in kaart worden gebracht. Eén locatiemanager heeft driemaal de vragenlijsten ingevuld, de andere locatiemanager tweemaal. Negen pedagogisch medewerkers hebben de vragenlijsten driemaal ingevuld, drie pedagogisch medewerkers tweemaal en één pedagogisch medewerker eenmaal. De locatiemanagers en pedagogisch medewerkers hebben voor het invullen van de vragenlijst een toestemmingsverklaring getekend.

De gesprekken met de pedagogisch medewerkers werden uitgevoerd aan de hand van een topiclijst (zie bijlage 5). De gesprekken zijn opgenomen met een voice – recorder. Aan de pedagogisch medewerkers waar een gesprek mee werd gehouden is toestemming gevraagd voor opname.

Analyses

Locatiemanager

De antwoorden op de vragen uit de schriftelijke vragenlijsten van de locatiemanagers zijn integraal uitgeschreven. Daarna zijn de antwoorden gecategoriseerd en onderverdeeld op thema: *rol van de locatiemanager, motivatie voor het praktijkonderzoek en tijdsinvestering* (zie bijlage 6). Aan de hand van deze thema's is achterhaald hoe een locatiemanager een praktijkonderzoek doorloopt en wat haar tijdens dit proces motiveert of weerhoudt. De veldnotities van de onderzoekster dienden als aanvulling.

Pedagogisch medewerkers

De antwoorden op de vragen uit de schriftelijke vragenlijsten en gesprekken van de pedagogisch medewerkers zijn integraal uitgeschreven. Iedere vraag uit de vragenlijst of het gesprek vooraf was gekoppeld aan één van de volgende thema's: *rol van de pedagogisch medewerker, documentatie, verandering in de omgeving, nabijheid bieden en opvattingen pedagogisch medewerker*. Per thema zijn de antwoorden gecategoriseerd. Daarna is per thema bekeken welke categorieën het meeste voorkwamen (zie bijlage 7). Aan de hand van de meest voorkomende categorieën is achterhaald hoe een pedagogisch medewerker een praktijkonderzoek doorloopt en wat haar tijdens dit proces motiveert of juist weerhoudt. De veldnotities van de onderzoekster dienden als aanvulling.

Betrouwbaarheden

Om de intersubjectiviteit van het codesysteem vast te stellen heeft de onderzoekster de codering van de vragenlijsten en gesprekken steeds met de begeleidster in overleg besproken.

Resultaten

Proces locatiemanager

Rol van de locatiemanager

De locatiemanagers enthousiasmeerden, observeerden en ondersteunden hun team van pedagogisch medewerkers tijdens het praktijkonderzoek. Dit gebeurde alleen niet op structurele basis. De oorzaak hiervan lag bijvoorbeeld in het feit dat de locatiemanager andere prioriteiten voorop stelde en een locatiemanager te kampen had met gezondheidsklachten. Verder gaven de locatiemanagers aan dat er extra begeleiding nodig was voor de pedagogisch medewerkers die het lastig of eng vonden om een praktijkonderzoek uit te voeren. Hier was echter niet altijd voldoende tijd voor beschikbaar.

Locatiemanager 1

‘Nabij en geïnteresseerd zijn, faciliteren en aanmoedigen. ‘Achterblijvers’ of pedagogisch medewerkers die het een beetje eng vinden wat extra begeleiden.’

Motivatie voor het praktijkonderzoek

Door het uitvoeren van een praktijkonderzoek blijven de locatiemanagers, pedagogisch medewerkers en de organisatie zichzelf ontwikkelen. Beide locatiemanagers gaven aan dat deze ontwikkeling hen het meeste motiveerde. Zij vinden het van belang dat een pedagogisch medewerker haar pedagogische vaardigheden blijft vergroten. Daarnaast zagen de locatiemanagers gedurende het onderzoek dat een groot deel van de pedagogisch medewerkers enthousiast was, leuke ideeën had, en goed aan het onderzoeken was. De pedagogisch medewerkers hadden stof om over te reflecteren en met elkaar in gesprek te gaan. Het onderzoek had een positief effect op de pedagogisch medewerkers en dat motiveerde de locatiemanagers.

De locatiemanagers waren daarnaast positief over de invloed van het onderzoek op de ontwikkeling van het kind. Zij zagen dat het onderzoek een positief effect had op het spel van het kind en dat motiveerde hen. Verder vonden de locatiemanagers het leuk dat het onderzoek op hun locatie was omdat dit volgens hen bijdraagt aan de ontwikkeling van het kinderdagverblijf als geheel. Daarnaast zorgt het onderzoek voor een positieve uitstraling naar ouders toe. Ouders zullen het als positief ervaren dat een kinderdagverblijf actief bezig is met het verbeteren van de ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen.

Locatiemanager 2

‘‘Er is aanleiding om met elkaar het onderwerp pedagogiek te bespreken. De drempel is lager om vragen te stellen waarom bepaalde keuzes wel of niet worden gemaakt.’’

Locatiemanager 1

‘‘Het is heel goed en belangrijk voor kinderen om door te kunnen spelen. Wat goed is voor de kinderen motiveert mij, dat was in dit geval ook zo.’’

Tijdsinvestering

Om een praktijkonderzoek goed uit te kunnen voeren, moet daar voldoende beschikbare tijd voor zijn. Beide locatiemanagers gaven aan dat de tijdsinvestering hen het meeste weerhield van de uitvoering van dit onderzoek. Enerzijds vonden de locatiemanagers het onderzoek interessant, leuk en was daarom het niet erg om er tijd in te investeren. Anderzijds waren ze het beiden over eens dat ze te weinig tijd hadden voor dit onderzoek en andere prioriteiten voorop stelden.

Locatiemanager 2

‘‘Beschikbare tijd van de locatiemanager is voor dit onderzoek te kort. Het is intensief, kost veel tijd maar is het meer dan waard. Hiermee wil ik zeggen dat je echt tijd moet inruimen in je agenda en dan levert het heel veel op. Maar dan blijven andere acties even liggen.’’

Proces pedagogisch medewerker

Rol van de pedagogisch medewerker

Tijdens de uitvoering van een praktijkonderzoek is het van belang dat de pedagogisch medewerkers zelf een onderzoekende rol aannemen. Zij zijn ten slotte de experts in hun vakgebied en weten wat wel en niet toepasbaar is in de praktijk. Alle 13 pedagogisch medewerkers die deel hebben genomen aan dit praktijkonderzoek namen deze onderzoekende rol aan. Ze begonnen enthousiast aan de voorbereidingen maar naarmate het onderzoek vorderde liep een aantal pedagogisch medewerkers tegen problemen aan. Twee pedagogisch medewerkers vonden het bijvoorbeeld lastig om te starten met het onderzoek. Zij wisten niet goed hoe ze moesten beginnen. Op dat moment is de onderzoekster en locatiemanager in gesprek gegaan met beide pedagogisch medewerkers. Zij hebben toen samen het plan van aanpak nog een keer doorgenomen en zijn daarna gelijk aan de slag gegaan met het uitvoeren. Daarna ging de uitvoering beter. Verder vonden drie pedagogisch medewerkers het lastig om

het onderzoek in te plannen in de tijd die ze hadden. Door ziekte, vakantie en andere omstandigheden schoven ze het onderzoek opzij en planden ze geen nieuwe dag om het onderzoek uit te kunnen voeren. Uiteindelijk hebben acht van de 13 pedagogisch medewerkers zes weken lang het praktijkonderzoek volledig uitgevoerd. Een aantal van hen gaf aan dat ze tijdens de uitvoering geen ondersteuning nodig hadden van de locatiemanager. Hieronder is beschreven hoe de pedagogisch medewerkers het proces van het praktijkonderzoek hebben doorlopen en ervaren.

Documentatie

De pedagogisch medewerkers kozen tijdens het onderzoek zelf een documentatievorm om het onderzoek mee vast te leggen. Opvallend hieraan was dat 10 pedagogisch medewerkers kozen voor fotodocumentatie, twee pedagogisch medewerkers voor filmdocumentatie en één pedagogisch medewerker voor een combinatie van film- en verslagdocumentatie. De pedagogisch medewerkers die voor fotodocumentatie hadden gekozen, gaven aan dat ze daardoor goed konden laten zien hoe de activiteit was verlopen en dat ze goede momentopnames konden maken. De pedagogisch medewerkers die de filmdocumentatie hadden gekozen, gaven aan dat ze door middel van filmbeelden alles goed terug konden zien en de beelden met elkaar konden vergelijken.

Pedagogisch medewerkers 2 en 3 (46 en 24 jaar)

“Wij vonden het leuk om de film terug te kijken en dan zie je weer dingen wat je op het moment van filmen niet was opgevallen.”

Veranderingen in de omgeving

Alle pedagogisch medewerkers zijn actief aan de slag gegaan met het aanbrengen van regelmatige veranderingen in de omgeving. Elke pedagogisch medewerker deed dit op haar eigen manier. Het grootste deel van de pedagogisch medewerkers bracht een kleine verandering in de omgeving aan met bestaand materiaal. Zij voegden bijvoorbeeld materiaal toe dat al een tijd niet was gebruikt of ze combineerden materialen met elkaar. Andere pedagogisch medewerkers brachten een verandering aan door nieuw materiaal toe te voegen (zoals echte handdoeken en bestek in de huishoek). Tevens hadden twee pedagogisch medewerkers van dezelfde groep met nieuw materiaal een themahoek ‘dierentuin’ ingericht. Alle pedagogisch medewerkers brachten de veranderingen aan omdat ze wilden onderzoeken wat de reactie van de kinderen zou zijn.

Pedagogisch medewerker 7 (54 Jaar)

‘‘In de gang spelen de kinderen meestal op het klimrek, dus ik wilde iets anders aanbieden. Ik heb eerst ballen neergelegd en daarna manden in verschillende maten erbij gezet om te kijken wat ze daarmee gingen doen.’’

Nabijheid bieden

Alle pedagogisch medewerkers zijn actief aan de slag gegaan met het bieden van nabijheid. Het grootste deel deed dit aan de hand van het filmschema uit studie 1: 10 minuten vrij spel gevolgd door 10 minuten vrij spel met een pedagogisch medewerker nabij gevolgd door opnieuw 10 minuten vrij spel. Tijdens het bieden van de nabijheid merkten de pedagogisch medewerkers verschillende dingen op aan de kinderen. Allereerst merkten ze op dat er vaak een toename van kinderen was wanneer zij nabij kwamen zitten. Verder gaven ze aan dat de kinderen het gezellig vonden en fysiek contact zochten. Daarnaast vonden ze dat de kinderen betrokken aan het spelen waren en dat ze zo nu en dan toenadering zochten. Ten slotte merkten ze soms ook geen verandering op. De kinderen waren dan al, voordat de pedagogisch medewerker nabij kwam zitten, betrokken aan het spelen en gingen daar dan mee verder. Het kwam ook soms voor dat de kinderen niet betrokken aan het spelen waren. Dit was meestal het geval wanneer de pedagogisch medewerker bij de kinderen wegging.

Pedagogisch medewerker 1 (33 jaar)

‘‘De kinderen speelden zelf en vroegen of zeiden af en toe ook iets tegen mij.’’

Pedagogisch medewerker 2 (46 jaar)

‘‘ Je merkt aan die kinderen dat ze het ook wel leuk vinden als je er even bij komt zitten. Dat ze dat ook gezellig vinden of wat aan je vragen of lekker bij je komen zitten. Dat ze het eigenlijk ook heel leuk vinden.’’

De pedagogisch medewerkers ervaren het bieden van nabijheid als positief maar soms ook als lastig. Ze vonden het leuk om nabij de kinderen te zitten. Tevens gaven ze aan dat ze beter gingen observeren, de kinderen beter leerden kennen en er meer rust heerste. Ze willen dit dan ook vaker gaan doen.

Pedagogisch medewerker 1 (33 jaar)

‘‘Elke keer als ik hier heel bewust mee bezig ben dan denk ik dat moet ik eigenlijk vaker doen. Ook gewoon naar ze kijken. Nu ben je heel bewust 10 minuten langs de zijlijn, 10 minuten erbij, 10 minuten langs de zijlijn. En dan merk je wel dat het heel leuk is om gewoon naar ze te kijken en dat je ze veel beter leert kennen.’’

Een aantal dingen vonden de pedagogisch medewerkers lastig bij het uitvoeren van het onderzoek. Soms was een pedagogisch medewerker alleen op de groep. Wanneer zij dan nabij de kinderen in de hoek ging zitten en een aantal kinderen in een andere hoek aan het spelen was, werd haar overzicht beperkt. Daarnaast kwamen er soms zoveel kinderen op de pedagogisch medewerker af waardoor het lastig was haar aandacht over alle kinderen te verdelen. Verder vond een aantal pedagogisch medewerkers het lastig om alleen de kinderen te observeren en zich niet teveel met de kinderen te bemoeien. Tevens voelde een aantal pedagogisch medewerkers zich bezwaard tegenover een collega omdat ze het gevoel hadden ‘niks te doen’ wanneer ze nabij zaten.

Pedagogisch medewerker 11 (23 jaar)

‘‘Het gevoel van het ‘niets’ doen. Ik ben altijd graag in de weer en nu kreeg ik het idee dat ik niks aan het doen was.’’

Opvattingen pedagogisch medewerker

De pedagogisch medewerkers beschreven meer positieve dan negatieve ervaringen met het praktijkonderzoek. Allereerst de positieve ervaringen. Alle pedagogisch medewerkers gaven aan dat de kinderen hen het meeste motiveerden. De pedagogisch medewerkers werden enthousiast van het spelproces en enthousiasme van de kinderen. Ze konden beter zien hoe het spelproces van de kinderen verliep. Daarnaast gaven de pedagogisch medewerkers aan dat wanneer de kinderen plezier hadden zij vanzelf gemotiveerd raakten. Verder motiveerden het onderzoeken hen ook. Ze vonden het interessant om de gevolgen van de ondernomen activiteiten waar te nemen. Tevens kwamen ze tot nieuwe inzichten, bijvoorbeeld dat ze het spel soms niet teveel aan moesten sturen omdat dat de kinderen uit hun spel kan halen.

Pedagogisch medewerkers 2 en 3 (46 en 24 jaar)

“De kinderen motiveren ons. Als zij plezier hebben en genieten dan zijn wij ook blij. De kinderen die normaal niet zoveel aandacht vragen stappen nu ook sneller op je af.”

Het grootste deel van de pedagogisch medewerkers gaf aan dat zij geen problemen ondervonden tijdens het praktijkonderzoek. Een paar pedagogisch medewerkers hadden moeite met de documentatie. Ze vonden het lastig om dit in te vullen en daarnaast kostte het extra tijd. De pedagogisch medewerkers vonden het soms ook lastig om geobserveerd te worden. Ze voelden zich daardoor bekeken waardoor het begeleiden van de kinderen voor hun gevoel onnatuurlijker ging. Naarmate dit vaker gedaan werd, ondervonden ze er minder last van.

Pedagogisch medewerker 12 (41 jaar)

“Kost veel tijd, administratie en veel tijd met documenteren en op de laptop zetten.”

Samengevat hebben de locatiemanagers en de pedagogisch medewerkers het proces van een praktijkonderzoek goed doorlopen. Door middel van een kleine interventie zijn acht van de 13 pedagogisch medewerkers gestimuleerd om het praktijkonderzoek in een korte periode volledig uit te voeren. Zoals hierboven staat beschreven ondervonden zij positieve en minder ervaringen met het onderzoek. Echter op basis van deze ervaringen kan het praktijkonderzoek in de toekomst nog beter worden voortgezet.

Discussie

In studie 2 is nagegaan hoe een locatiemanager en pedagogisch medewerker een praktijkonderzoek doorlopen. Daarnaast is nagegaan wat hen tijdens dit proces motiveert of juist weerhoudt. Hieruit volgt een aantal opvallende resultaten.

Tijdens het praktijkonderzoek was er sprake van actief leiderschap van de locatiemanagers echter niet altijd in voldoende mate. Dit kan liggen aan het feit dat het onderzoek in een kort tijdsbestek werd uitgevoerd en het leiderschap daardoor nog niet goed tot zijn recht kon komen. De motivatie van beide locatiemanagers was hetzelfde. De effecten van het praktijkonderzoek op de ontwikkeling van het kind, de pedagogisch medewerker en het kinderdagverblijf motiveerden hen het meest. Het feit dat dit hen het meest motiveerde is een mooi gegeven. Voor een locatiemanager is het immers van belang dat zij zich met haar team van pedagogisch medewerkers blijft ontwikkelen op pedagogisch gebied. Wanneer zij dit niet doet zal dit invloed hebben op de kwaliteit van het kinderdagverblijf. De tijdsinvestering van het praktijkonderzoek weerhield de locatiemanagers het meest. Ze vonden het niet erg om er tijd in te investeren maar hier moest dan wel tijd voor worden gereserveerd. In de praktijk was het echter lastig om hier extra tijd voor te reserveren.

Door middel van een kleine interventie zijn acht van de 13 pedagogisch medewerkers gestimuleerd om het praktijkonderzoek in een korte periode volledig uit te voeren. Iedere pedagogisch medewerker voerde het onderzoek op haar eigen wijze uit. Zij doorliepen zoals verwacht een proces waarin ze zelf een actieve, creatieve en centrale rol hadden. Door middel van kleine veranderingen in de omgeving probeerden zij de spelbetrokkenheid bij de kinderen te stimuleren. Het grootste deel van de pedagogisch medewerkers legde het onderzoekproces vast door middel van fotodocumentatie. Waarschijnlijk werd het meest voor deze documentatievorm gekozen omdat dit een eenvoudige vorm van documenteren is. De pedagogisch medewerkers die gebruik hadden gemaakt van filmdocumentatie gaven echter aan dat ze het proces van henzelf en de kinderen beter konden waarnemen dan wanneer ze fotodocumentatie zouden gebruiken. Wat betreft het bieden van nabijheid ondervonden de pedagogisch medewerkers zoals verwacht zowel positieve ervaringen als ontwikkelpunten. Zij vonden het leuk om nabij de kinderen te zitten. Daarnaast gaven ze aan dat ze hierdoor beter gingen observeren en de kinderen beter leerden kennen. Tevens heerste er meer rust voor zowel de pedagogisch medewerker als het kind. De pedagogisch medewerkers gaven zelf aan dat ze zich nog meer konden ontwikkelen in het overzicht houden en het observeren. Nu kregen zij hier maar zes weken de tijd voor. Verder gaven de pedagogisch medewerkers

aan dat ze het soms lastig vonden om hun aandacht over de kinderen te verdelen. Dit kan komen, zoals ook in studie 1 is gevonden, door het te hoge aantal kinderen waar de pedagogisch medewerker haar aandacht soms over moest verdelen.

Wanneer gekeken werd naar de uitvoering van het praktijkonderzoek werden zij hierin eerder gemotiveerd dan weerhouden. De pedagogisch medewerkers waren het er over eens dat de effecten van het praktijkonderzoek op het kind hen het meest motiveerden. De kinderen reageerden er enthousiast op en daardoor werden zij ook enthousiast. Daarnaast motiveerden het zelf onderzoeken en de nieuwe inzichten die daaruit kwamen hen ook. Dat dit hen motiveerde kan verklaard worden doordat de pedagogisch medewerkers zelf een actieve en bepalende rol in het onderzoek speelden. Een aantal pedagogisch medewerkers had tijdens het praktijkonderzoek moeite met het documenteren. Dit kan komen doordat ze zowel voor zichzelf als voor de onderzoekster moesten documenteren, hetgeen kon toch ervaren worden als een extra last.

Beperkingen en aanbevelingen

Allereerst dient er opgemerkt te worden dat de data verkregen zijn uit een kleine onderzoeksgroep van twee locatiemanagers en 13 pedagogisch medewerkers. De bevindingen van deze locatiemanagers en pedagogisch medewerkers zijn echter van groot belang. Op basis van hun bevindingen kan het praktijkonderzoek op een nog betere manier worden voortgezet.

Het onderzoek werd in een kort tijdsbestek uitgevoerd. De effecten van het praktijkonderzoek op langer termijn konden daardoor niet worden waargenomen. Er wordt dan ook aangeraden om in vervolgonderzoek het over een langer tijdsbestek uit te voeren zodat er meerdere gesprekken met de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers kunnen worden gevoerd. Daarnaast zal er op langer termijn meer leiderschap omtrent dit onderzoek bij de locatiemanager ontstaan. Tevens zal de ontwikkeling van de pedagogisch medewerker op langer termijn beter kunnen worden waargenomen.

De data uit de gesprekken met de pedagogisch medewerkers waren van betere kwaliteit dan de data die uit de door hen ingevulde vragenlijsten konden worden gehaald. In een gesprek vertelt een pedagogisch medewerker immers veel meer in vergelijking met de antwoorden op de vragenlijst. Daarnaast ervaren de pedagogisch medewerkers de vragenlijsten soms als extra last. In dit onderzoek was het helaas niet mogelijk om met iedere pedagogisch medewerker een gesprek te voeren. Voor vervolgonderzoek kan het daarom beter zijn om geen vragenlijsten af te nemen en alleen gesprekken te houden met de pedagogisch medewerkers. Verder zijn bij de locatiemanagers alleen vragenlijsten

afgenomen. Tijdens de uitvoering van het praktijkonderzoek werden er wel gesprekken met de locatiemanager gehouden maar deze waren vooraf niet gepland. In vervolgonderzoek wordt aanbevolen om gestructureerd gesprekken met de locatiemanager te plannen over de voortgang van het praktijkonderzoek.

Aanbevelingen voor de praktijk

Om het praktijkonderzoek soepel te laten verlopen worden de volgende aanbevelingen gedaan. Wanneer een kinderopvangorganisatie zich op een pedagogisch gebied verder wil ontwikkelen is het van belang dat dit in het beleid wordt opgenomen. Daarnaast is het van belang dat de locatiemanager door de pedagoog van de organisatie geënthousiasmeerd wordt voor het onderzoek. Hij of zij moet ten slotte het onderzoek leiden. Daarna is het aan de locatiemanager om de pedagogisch medewerkers te enthousiasmeren. Hierdoor wordt er binnen het team en de organisatie draagvlak gecreëerd om het onderzoek uit te kunnen voeren.

Verder is het van belang om het onderzoek over een langere tijd uit te voeren. Nu waren de pedagogisch medewerkers ongeveer twee maanden aan de slag met het gehele onderzoek. Dit is te kort, geadviseerd wordt om er minimaal zes maanden voor uit te trekken. Een voordeel hiervan is dat de locatiemanager dan meer tijd heeft om de pedagogisch medewerkers te ondersteunen.

In dit onderzoek kozen de meeste pedagogisch medewerkers om nabij te gaan zitten aan de hand van het filmschema uit studie 1. Dit was echter bedoeld voor de onderzoekster maar de pedagogisch medewerkers hadden blijkbaar een houvast nodig. In de praktijk wordt geadviseerd om op een vast tijdstip van de dag, 30 minuten, nabij te zitten en dit dagelijks of wekelijks te herhalen. De pedagogisch medewerker en de kinderen raken het nabij zitten dan gewend. Deze manier van werken wordt dan vanzelf een natuurlijke handelwijze. Verder kozen de meeste pedagogisch medewerkers om kleine veranderingen in de omgeving aan te brengen. Deze kleine veranderingen gaven mooie resultaten. Geadviseerd wordt dan ook om met kleine veranderingen te werken want dit werkt het efficiëntst.

Wat betreft het documenteren van het onderzoek wordt geadviseerd om met filmdocumentatie te werken. Op filmbeelden worden de processen van de kinderen en pedagogisch medewerker goed weergegeven. Daarnaast heeft het als voordeel dat de locatiemanager de filmbeelden terug kan kijken wanneer zij dat wil. Een aparte afspraak voor observatie hoeft dan niet meer te worden gemaakt. Nu documenteerden de pedagogisch medewerkers elke week hun onderzoek. Dit was veel werk voor de pedagogisch

medewerkers. Daarom wordt aanbevolen om van elke onderzoeksdag korte notities te maken en één keer per maand een filmopname te maken. De pedagogisch medewerkers hebben dan genoeg tijd om de filmbeelden terug te kijken. Na het terugkijken kunnen ze hun bevindingen met de locatiemanager bespreken.

Het bovenstaande kan alleen gerealiseerd worden door onderling goede afspraken te maken. Maak bijvoorbeeld een rooster waarin staat wie wanneer het onderzoek uitvoert en stem dit af met de collega van de groep. Hierdoor krijgen zowel de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers een goed overzicht van het onderzoek.

Samenvatting

In de kindercentra is gebleken dat jonge kinderen vaak onrustig en vluchtig in hun spel zijn. Indien het spel van kinderen zich niet verdiept treedt er geen leereffect en worden kinderen snel moe en overprikkeld. Een taak aan de kindercentra om zich hierin te ontwikkelen. In dit onderzoek is door middel van twee studies onderzocht hoe de spelbetrokkenheid bij jonge kinderen in de kinderopvang kan worden verhoogd. In studie 1 is zes keer een filmopname van 30 minuten gemaakt. Tijdens deze opnames werd een schema van drie episodes aangehouden. In episode 1 en 3 zat de pedagogisch medewerker niet nabij de kinderen in een activiteitenhoek en episode 2 wel. Door middel van kwantitatief en kwalitatief observatieonderzoek is onderzocht of de nabijheid van de pedagogisch medewerker van invloed was op de volgende variabelen: de spelbetrokkenheid van een kind, het aantal kinderen dat naar de hoek kwam, het aantal wisselingen dat een kind maakte en de tijdsduur dat een kind in de hoek was. Uit de resultaten is gebleken dat de nabijheid van de pedagogisch medewerkers in de helft van de opnames van positieve invloed was op de variabelen. De uitzonderingen zijn in het kwalitatieve gedeelte geanalyseerd. Daaruit blijkt dat wanneer een pedagogisch medewerker te dominant naar de kinderen was of wanneer teveel kinderen in de hoek zijn, de spelbetrokkenheid werd verlaagd. Geconcludeerd wordt dat de nabijheid van de pedagogisch medewerker van positieve invloed is op de spelbetrokkenheid van het kind.

In studie 2 hebben twee locatiemanagers en 13 pedagogisch medewerkers een praktijkonderzoek uitgevoerd waarin ze aan slag gingen met bieden van nabijheid en regelmatige veranderingen die de spelbetrokkenheid konden verhogen. In deze studie is door middel van schriftelijke vragenlijsten en gesprekken onderzocht hoe de locatiemanagers en pedagogisch medewerkers het onderzoek ervaren. De resultaten tonen aan dat de effecten van het onderzoek op de ontwikkeling van het kind, de pedagogisch medewerker en het kinderdagverblijf hen het meeste motiveerden. De tijdsinvestering en de documentatie van het onderzoek weerhield hen soms. Er kan geconcludeerd worden dat locatiemanagers en pedagogisch medewerkers door middel van een kleine interventie de spelbetrokkenheid kunnen verhogen.

Literatuurlijst

- Ahnert, L., Piquart, M., & Lamb, M. E. (2006). Security of children's relationships with nonparental care providers. A meta-analysis. *Child Development*, 77, 664-679.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss. Vol 1: Attachment*. New York: Basic Books.
- De Kruif, R. E. L., Vermeer, H. J., Fukkink, R. G., Riksen-Walraven, J. M. A., Tavecchio, L. W. C., van IJzendoorn, M. H., & van Zeijl, J. (2007). *Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek: De nationale studie pedagogische kwaliteit kinderopvang eindrapport project 0 en 1*. Verkregen van http://www.vandemaker.nl/ncko_drupal/?q=node/25.
- Fraiture, J. de. (1999). *Vrijheid blijheid? Gedragingen en ervaringen van 18-maanden-oude kinderen in hun kinderdagverblijf tijdens vrij spel*. Doctoraalscriptie. Amsterdam: UvA.
- Hansen, O.H. (2011). Scandinavisch onderzoek naar het effect van voorzieningen voor jonge kinderen. *Kinderen in Europa*, 20, 14-15.
- Howes, C., & Smith, E.W. (1995). Children and their child care caregivers: Profiles of relationships. *Social Development*, 4, 44-61.
- Kálló, E., & Balog, G. (2012). *De oorsprong van vrij spelen volgens Emmi Pikler*. Amsterdam: Emmi Pikler stichting Nederland.
- Laevers, F., Debruyckere, G., Silkens, K., & Snoeck, G. (2005). *Welbevinden en betrokkenheid observeren bij baby's en peuters: Een trainingsmodule met video*. Leuven: CEGO publishers.
- Nederend, M. (2012). Spelbetrokkenheid bij jonge kinderen in de Nederlandse kinderopvang. Het effect van de nabijheid van de pedagogisch medewerker op de spelbetrokkenheid. *Masterthesis, Universiteit Utrecht*.
- Penninx, L.K. (2012). De invloed van de pedagogisch medewerker en leeftijdsgenoten op de spelbetrokkenheid van jonge kinderen in de Nederlandse kinderopvang. *Masterthesis, Universiteit Utrecht*.
- Peters, J. (2012). Spelbetrokkenheid van jonge kinderen in de Nederlandse kinderopvang. *Masterthesis, Universiteit Utrecht*.
- Riksen-Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. Amsterdam: Vossiuspers. AUP, 2000 [Oratie]

- Roetman, A. (2011). Core-onderzoek wijst de weg naar competente systemen. Professionaliteit opnieuw uitvinden. *Beleid Bestuur Management & Pedagogiek in de Kinderopvang*, 11, 21-23.
- Singer, E. (2012). Praktijkonderzoek spelbetrokkenheid jonge kinderen in kindercentra. [Tussenverslag]
- Singer, E., & Kleerekoper, L. (2009). *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Amsterdam: Elsevier gezondheidszorg.
- Singer, E., Nederend, M., Penninx, L.K., Tajik, M. & Boom, J. (2013). The teacher's role in supporting young children's level of play engagement. *Paper at the EECERA conference 2013 Tallinn, 28 – 31 August*.
- Singer, E., & Tajik, M. (2013). Project spelbetrokkenheid . *Universiteit Utrecht*.
- Tomasello, M., Carpenter, M., Call, J., Behne, T., & Moll, H. (2005). Understanding and sharing intentions: the origins of cultural cognitions. *Behavioral and Brain Sciences*, 28, 675-691.
- Trevarthen, C. (2011). What young children give to their learning, making education work to sustain a community and its culture. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19, 173-194.
- Turnbull, A.P., Turbiville, V., & Turnbull, H.R. (2000). Evolution of family-professional partnership models: Collective empowerment as the model for the early 21st century. In S.J. Meisels & J.P. Shonkoff (Eds.), *Handbook of early intervention* (p. 630-650). New York, NY: Cambridge University Press.
- Urban, M., Van den Broeck, M., Lazzari, A., Peeters, J., Van Laere, K. (2011). *Competence requirements in early childhood education and care*. London and Ghent: European commission directorate-general for education and culture. Verkregen van http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/2011/core_en.pdf
- Verbiest, E. (2012). Professionele leergemeenschappen in de kinderopvang. In A. Keulen van & A. Barrio Saiz del (Eds.), *Permanent leren. Van zelfreflectie naar teamreflectie* (pp. 40-47). Amsterdam: SWP.
- Wijk, S. van der (2012). Onderzoek naar betrokken spelen. *Eigenwijs: Tijdschrift voor onze Pedagogisch Medewerkers*, 11, 14-15

Digitale bronnen

<http://www.kinderopvanghumanitas.nl>

Bijlagen

Bijlage 1 demografische gegevens

Studie 1

Tabel 14. *Pedagogisch medewerkers kenmerken (N = 3)*

Kenmerk	Vrouw	Totaal
	N = 3	N = 3
Gemiddelde leeftijd	34,33 (SD = 11,06) Aantal PM'ers	
Kinderdagverblijf		
- 1	1	
- 2	2	

Tabel 15. *Kindkenmerken (N = 30)*

Kindkenmerken	Jongen	Meisje	Totaal
	N = 18	N = 12	N = 30
Gemiddelde leeftijd in maanden	33.56 (SD = 6.72) Aantal kinderen	33.75 (SD = 7.09) Aantal kinderen	33.63 (SD = 6.75) Aantal kinderen
Etniciteit			
- Nederlands	18	12	30
Kinderdagverblijf			
- 1	7	3	10
- 2	11	9	20
Aantal dagen kinderdagverblijf			
- 1	1	1	2
- 2	12	7	19
- 2.5	0	1	1
- 3	2	2	4
- 4	3	1	4

Studie 2

Tabel 16. *Locatiemanager kenmerken (N = 2)*

Kenmerk	Vrouw	Totaal
	N = 2	N = 2
Gemiddelde leeftijd	52.5 (SD = 0.71)	

Tabel 17. *Pedagogisch medewerkers kenmerken (N = 15)*

Kenmerk	Vrouw	Totaal
	N = 15	N = 15
Gemiddelde leeftijd	37,53 (SD = 13,22)	
	<u>Aantal PM'sers</u>	
Kinderdagverblijf		
- 1	7	
- 2	8	

Bijlage 2

Tabellen kwantitatieve analyse (1 voorbeeld)

Kinderdagverblijf: 1

Datum: 5 – 3 – 2013

Filmopname nummer: 1

Aantal kinderen in de groep: 8 aanwezig

Aantal pedagogisch medewerkers: 2

Tijdstip: 10:45 – 11:15 (vrij spel)

Episode vooraf: 0 tot 9:55 (9:55)

Episode PM'er nabij: 9:55 tot 18:23 en 0 tot 2.12 (10:40)

Episode achteraf: 2.12 tot 12:12 (10:00)

Tabel 18. *Aantal kinderen in de hoek per episode (N = 8)*

Episode	Begin	Einde	Aantal van meeste kinderen	Totaal aantal kinderen
Vooraf	0	4	5	7
PM'er Nabij	4	4	6	7
Achteraf	4	1	4	4

Tabel 19. *Aantal wisselingen van kinderen per episode (N = 8)*

Episode	Totaal aantal wisselingen	Wisselingen	
		Categorie	Aantal
Vooraf	12	0	0
		1 – 5	7
		6 – 10	0
		11 – 15	0
		16 – 20	0
		21 >	0
PM'er nabij	7	0	3
		1 – 5	4
		6 – 10	0
		11 – 15	0
		16 – 20	0
		21 >	0
Achteraf	9	0	1
		1 – 5	3
		6 – 10	0
		11 – 15	0
		16 – 20	0
		21 >	0

Tabel 20. *Tijdsduur dat een kind in de hoek was per episode (N = 8)*

Kind	Episode	Vooraf	PM'er nabij	Achteraf
1		0:36 minuten	0:00 minuten	0:00 minuten
2		9:06 minuten	10:40 minuten	5:19 minuten
3		7:40 minuten	10:40 minuten	5:51 minuten
4		8:56 minuten	9:09 minuten	0:00 minuten
5		8:04 minuten	0:43 minuten	0:00 minuten
6		5:40 minuten	9:17 minuten	3:43 minuten
7		0:16 minuten	10:40 minuten	10:00 minuten
8		0:00 minuten	7:23 minuten	0:00 minuten
Gemiddelde tijdsduur		5:57 minuten	8:16 minuten	6:03 minuten

Tabel 21. *De spelbetrokkenheid van de kinderen per episode (N = 8)*

Episode	Spelbetrokkenheid	
	Niveau	Aantal
Vooraf	1	0
	2	2
	3	3
	4	2
PM'er nabij	1	0
	2	3
	3	0
	4	4
Achteraf	1	0
	2	0
	3	1
	4	3

Bijlage 3

Vragenlijst praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’

Beste locatiemanager,

Alvast bedankt voor uw deelname aan het praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’. Naast deelname aan het onderzoek wil ik aan u vragen om in week 10, 12 en 15 van het praktijkonderzoek een korte vragenlijst in te vullen. In totaal vult u de vragenlijst drie keer in. Deze vragenlijst bestaande uit vijf open vragen en gaat over uw ervaringen met de uitvoering van het praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 10 minuten van jullie tijd vragen. De gegevens zullen anoniem en op vertrouwelijke wijze verwerkt worden. Indien je tijdens het invullen van de vragenlijst vragen heeft, kun je deze altijd stellen. Onderaan de vragenlijst staan contact- gegevens vermeld.

Toestemmingsverklaring

Met ondertekening van dit formulier verklaart u dat u akkoord gaat met de gang van zaken zoals deze hierboven beschreven staat. Als je nog verdere informatie over het onderzoek zou willen krijgen kunt u zich wenden tot de verantwoordelijke onderzoekers: Joy Otto

Email: joy.otto@student.uva.nl

Deelnemer:

“Ik heb de informatie gelezen en begrepen en geef toestemming voor deelname aan het onderzoek en gebruik van de daarmee verkregen gegevens. Ik behoud daarbij het recht om zonder opgaaf van reden deze instemming weer in te trekken. Tevens behoud ik het recht op ieder door mij gewenst moment te stoppen met het onderzoek. De onderzoeker is bereid nog opkomende vragen over het onderzoek naar vermogen te beantwoorden en heeft toelichting verstrekt op het onderzoek.”

Aldus in tweevoud getekend:

Datum:

.....
Handtekening deelnemer

.....
Handtekening onderzoeker

Naam: _____

Week: _____

Leeftijd: _____ jaar

1. Wat zag u bij de pedagogisch medewerkers?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Wat deed het met u en waarom?

.....
.....
.....
.....
.....

3. Wat was uw rol tijdens het praktijkonderzoek?

.....
.....
.....
.....
.....

4. Wat motiveerde u tijdens het praktijkonderzoek en waarom?

.....
.....
.....
.....
.....

5. Wat was moeilijk tijdens het praktijkonderzoek en waarom?

.....
.....
.....
.....
.....

Bedankt voor u deelname aan het onderzoek over het praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’. Eventuele opmerkingen kun je vermelden onder het kopje ‘Opmerkingen’. Als je op de hoogte wilt blijven van het onderzoek kun je mailen naar: joy.otto@student.uva.nl

Opmerkingen:

.....
.....
.....

Bijlage 4

Vragenlijst praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’

Beste pedagogisch medewerkers,

Alvast bedankt voor jullie deelname aan het praktijkonderzoek ‘Spelbetrokkenheid’. Naast deelname aan het onderzoek wil ik aan jullie vragen om in week 10, 12 en 15 van het praktijkonderzoek een korte vragenlijst in te vullen. In totaal vul je de vragenlijst drie keer in. Deze vragenlijst bestaande uit zes open vragen en gaat over jullie ervaringen met de uitvoering van het praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’.

Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 10 minuten van jullie tijd vragen. De gegevens zullen anoniem en op vertrouwelijke wijze verwerkt worden. Indien je tijdens het invullen van de vragenlijst vragen heeft, kun je deze altijd stellen. Onderaan de vragenlijst staan contact- gegevens vermeld.

Toestemmingsverklaring

Met ondertekening van dit formulier verklaar je dat je akkoord gaat met de gang van zaken zoals deze hierboven beschreven staat. Als je nog verdere informatie over het onderzoek zou willen krijgen kunt u zich wenden tot de verantwoordelijke onderzoeker: Joy Otto

Email: joy.otto@student.uva.nl

Deelnemer:

“Ik heb de informatie gelezen en begrepen en geef toestemming voor deelname aan het onderzoek en gebruik van de daarmee verkregen gegevens. Ik behoud daarbij het recht om zonder opgaaf van reden deze instemming weer in te trekken. Tevens behoud ik het recht op ieder door mij gewenst moment te stoppen met het onderzoek. De onderzoeker is bereid nog opkomende vragen over het onderzoek naar vermogen te beantwoorden en heeft toelichting verstrekt op het onderzoek.”

Aldus in tweevoud getekend:

Datum:

.....
Handtekening deelnemer

.....
Handtekening onderzoeker

Naam: _____

Leeftijd: _____ jaar

Week: _____

Tijdstip dat het onderzoek is uitgevoerd: _____

Aantal kinderen in de groep: _____

1. Had je iets in de omgeving veranderd? Zo ja, wat en waarom?

.....
.....
.....
.....

2. Ben je rustig nabij gaan zitten? Zo ja, wat gebeurde er toen?

.....
.....
.....
.....

3. Wat zag je bij de kinderen?

.....
.....
.....
.....

4. Wat deed het met je en waarom?

.....
.....
.....
.....

5. Wat motiveerde je tijdens het praktijkonderzoek en waarom?

.....
.....
.....
.....

6. Wat was moeilijk tijdens het praktijkonderzoek en waarom?

.....
.....
.....
.....

Bedankt voor je deelname aan het onderzoek over het praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’. Eventuele opmerkingen kun je vermelden onder het kopje ‘Opmerkingen’. Als je op de hoogte wilt blijven van het onderzoek kun je mailen naar: joy.otto@student.uva.nl

Opmerkingen:

.....
.....
.....
.....

Bijlage 5

Gesprek praktijkonderzoek 'spelbetrokkenheid'

- 1. Had je iets in de hoek veranderd?
- Zo ja, wat en waarom?**
- 2. Wat gebeurde er toen jij in de hoek kwam zitten?**
- 3. Wat zag je bij de kinderen?**
- 4. Wat vond je van de kinderen?**
- 5. Wat deed het met je en waarom?**
- 6. Hoe was de spelbetrokkenheid? Waar lag het aan dat de spelbetrokkenheid zo was?**
- 7. Hoe kun je de spelbetrokkenheid veranderen? (Indien nodig)**
- 8. Wat heb je geleerd van het observeren?**
- 9. Wat motiveerde je (vandaag) tijdens het praktijkonderzoek en waarom?**
- 10. Wat was moeilijk (vandaag) tijdens het praktijkonderzoek en waarom?**

Bijlage 6

Codering vragenlijst locatiemanager

Code	Fragment	Aantal
1.Observeren van pedagogisch medewerker	Week begin -Medewerkers vinden het lastig als je meekijkt (1) Week midden Week einde	1
2.Niveaoverschillen van pedagogisch medewerkers	Week begin -Een behoorlijk verschil in niveau (1) -Het zegt ook iets over de kwaliteit en leerbaarheid van pm'ers.(geen verrassing) (2) Week midden Week einde -Wel verschil tussen pedagogisch medewerkers en pedagogisch medewerkers die het 'eng' vinden (1)	3
3.Ontwikkeling van pedagogisch medewerker +	Week begin -Ze zijn met goede moed en leuke ideeën begonnen aan het onderzoek (1) -Betrokken enthousiaste medewerkers en medewerkers die het kunstje doen zonder de positieve ervaringen van de toegevoegde waarde (1) -Ik gun mijn pedagogisch medewerkers deze ervaring van uitbreiding spelbetrokkenheid (2) -Aansluit bij de belevingswereld van de kinderen. Of spelondersteuning biedt. Het kan ook mis gaan als je niet goed voorbereid, kinderen faciliteert in spelen (2) -De toegevoegde waarde voor de inhoud van ons vak, verbeteren, inzicht, effect van de houding van pm'er (4)	11

	<p>Week midden</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ze zijn goed aan het werk met de ? en vrolijk met elkaar, ze zijn aan het ontdekken (1) -Dat vind ik leuk en goed om te zien (2) -Ik weet weer dat mijn mensen weer hun pedagogische vaardigheden aan het uitbreiden zijn (4) <p>Week einde</p> <ul style="list-style-type: none"> -De effecten op kinderen en personeel en dit geeft werkplezier (2) -Verdieping van het vak (4) -Geeft meer inzicht in handelen en ruimte en mogelijkheden om te verbeteren (4) 	
Ontwikkeling van pedagogisch medewerker -	<p>Week begin</p> <ul style="list-style-type: none"> -Echter zelfstandig plannen en doen wat wordt gevraagd en afgesproken is lastig (6) <p>Week midden</p> <p>Week einde</p>	1
4.Tijdsinvestering pedagogisch medewerker	<p>Week begin</p> <ul style="list-style-type: none"> -De tijdsinvestering is flink duwt andere werkzaamheden wel eens weg (2) <p>Week midden</p> <p>Week einde</p> <ul style="list-style-type: none"> -De aanvang van het project kwam lastig uit i.v.m. een behoorlijke workload van de medewerkers die niet vooruit geschoven kon worden (5) 	2
5.Motivatie pedagogisch medewerkers	<p>Week begin</p> <ul style="list-style-type: none"> -Dit was zeker aanwezig bij de presentatie van Joy (6) <p>Week midden</p> <p>Week einde</p>	3

	<p>-Betrokkenheid bij onderzoek, een grote bereidheid + plezier om eraan mee te doen (1) -De motivatie is meer dan voldoende aanwezig (4)</p>	
6. Observeren door locatiemanager	<p>Week begin -Ik heb vandaag op twee groepen meegekeken (1) -Ik heb vandaag drie versies mogen meemaken (2)</p> <p>Week midden -Op de achtergrond observeren tijdens de metingen spelbetrokkenheid (3)</p> <p>Week einde -De spaarzame momenten die ik wel heb gedeeld zie ik de meerwaarde van het onderzoek (2)</p>	4
7.Ondersteuning aan pedagogisch medewerker +	<p>Week begin -Het enthousiasmeren en begeleiden van de pedagogisch medewerkers (3) -Pm's bij de les te houden die niet goed plannen, belang van het onderzoek onderschatten (5)</p> <p>Week midden -Dat aanmoedigen en faciliteren (3)</p> <p>Week einde -Goed op letten en extra aandacht aan besteden (1) -Nabij en geïnteresseerd zijn, faciliteren en aanmoedigen. 'Achterblijvers' of pedagogisch medewerker die het een beetje eng vinden wat extra begeleiden (3)</p>	6
Ondersteuning aan pedagogisch medewerker -	<p>Week begin -Hier is controle en sturing nodig van lm. Nu bleek dat een groep de eerste week de opdracht niet had uitgevoerd, dit niet had gemeld bij Joy en/of locatiemanager (6)</p> <p>Week midden</p> <p>Week einde -Het extra aandacht geven aan de pedagogisch medewerkers die het 'eng' vonden is daardoor wat achtergebleven voor mijn gevoel (5)</p>	2

<p>8.Tijdsinvestering locatiemanager +</p>	<p>Week begin -De tijdsinvestering zitten twee kanten aan. Zeer interessant dus leuk. Tijdsintensief en dat voor een manager middenkader (5)</p> <p>Week midden</p> <p>Week einde</p>	<p>1</p>
<p>Tijdsinvestering locatiemanager –</p>	<p>Week begin -De tijdsinvestering zitten twee kanten aan. Zeer interessant dus leuk. Tijdsintensief en dat voor een manager middenkader (5)</p> <p>Week midden -Frustrerend is dat ik aan het re-integreren ben. Daardoor alle werkzaamheden niet voldoende kunnen uitvoeren met dit onderzoek (2) -Te weinig zicht hebben op wat de pedagogisch medewerkers doen, door eigen re-integratie. Beperk aantal uren aan het werk, dan krijgen sommige zaken te weinig aandacht. Is frustrerend dat te weten toch niet anders te kunnen handelen (5)</p> <p>Week einde -Tot mijn spijt heb ik onvoldoende tijd kunnen maken om de pmers actief te volgen tijdens het onderzoek. “Gedelegeerd” aan onderzoeker en pedagoog. Helaas andere prioriteiten met inzet personeel (1) -Door nasleep operatie heb ik er minder mee kunnen doen dan ik wilde (2) -Handicap van nasleep operatie, eigen revalidatieperiode, daardoor niet genoeg betrokken kunnen zijn door mijn gevoel (5) -Beschikbare tijd van de locatiemanager is voor dit onderzoek tekort. Het is intensief kost veel tijd maar is het meer dan waard. Hiermee wil ik zeggen dat je echt tijd moet inruimen in je agenda en dan levert het heel veel op. Maar dan blijven andere acties even liggen (zoals bijv. een pedagogische meting) (6)</p>	<p>7</p>

9.Ontwikkeling kind	<p>Week begin - Ik gun de kinderen voor de deze ervaring van uitbreiding spelbetrokkenheid (2) - Enthousiasme borrelt op als je ziet wat het met kinderen doet als je als pm in de nabijheid bent (2) - De wetenschap aan de kinderen (4)</p> <p>Week midden - Dat vind ik belangrijk voor het welzijn van de kinderen (4)</p> <p>Week einde - De effecten op kinderen dit geeft werkplezier (2) - Het is heel goed en belangrijk voor kinderen om door te kunnen spelen. Wat goed is voor kinderen motiveert mij, dat was in dit geval ook zo (4)</p>	4
10.Ontwikkeling kinderdagverblijf	<p>Week begin - Het nog fijner gaan krijgen op La Luna (4) - Een mooi voorbeeld voor ons werk , organisatie Kinderopvang Humanitas naar ouders en potentiële ouders (4)</p> <p>Week midden</p> <p>Week einde - Leuk dat onderzoek bij onze locatie is (2)</p>	3
11.Uitvoering onderzoek	<p>Week begin</p> <p>Week midden - Fijn vinden dat ze zo goed bezig zijn met het onderzoek (3)</p> <p>Week einde</p>	1
12.Communicatie over het onderzoek +	<p>Week begin</p>	3

	<p>Week midden -Reflectie en stof tot overleg met elkaar, met elkaar in gesprek gaan (4)</p> <p>Week einde -Er is aanleiding om met elkaar het onderwerp pedagogiek te bespreken. De drempel is lager om vragen te stellen waarom bepaalde keuzes wel of niet worden gemaakt (2) -Met elkaar in gesprek gaan (4)</p>	
Communicatie over het onderzoek -	<p>Week begin -Inspiratie over en weer zou volgens mij meer kunnen zijn (6)</p> <p>Week midden</p> <p>Week einde</p>	1
13.Samenwerking met onderzoeker	<p>Week begin -Het ontvangen van Joy, horen wat haar plannen waren en voorbeelden geven uit de praktijk, waardoor het onderzoek beter uitvoerbaar was (3)</p> <p>Week midden</p> <p>Week einde</p>	1
14.Overig +		
Overig -	<p>Week begin Week midden Week einde -Klein (3)</p>	

() = vraag

Kernthema's en sub thema's

Rol van locatiemanager	Ontwikkeling	Tijdsinvestering
Observeren van pedagogisch medewerker (1)	Niveaueverschillen van pedagogisch medewerkers (3)	Tijdsinvestering pedagogisch medewerker (2)
Observeren door locatiemanager (5)	Ontwikkeling van pedagogisch medewerker (+ 11/ - 1)	Tijdsinvestering locatiemanager (+ 1/ - 7)
Ondersteuning aan pedagogisch medewerker (+ 6/ - 2)	Motivatie pedagogisch medewerkers (3)	
Samenwerking met onderzoeker (1)	Ontwikkeling kind (4)	
	Ontwikkeling kinderdagverblijf (3)	
	Uitvoering onderzoek (1)	
	Communicatie over het onderzoek (+ 3/ - 1)	

() = aantal

Bijlage 7

Codering vragenlijst/gesprek pedagogisch medewerkers (1 voorbeeld)

Onderwerp: nabijheid

Vraag 2: Ben je rustig nabij gaan zitten? Zo ja, wat gebeurde er toen?

Code	Fragment	Aantal
1.Toename kinderen	<ul style="list-style-type: none">- Ja, er kwamen steeds meer kindjes bij (PM'er 11) (W1)- We zijn er allebei, niet tegelijkertijd bij gaan zitten en de kinderen kwamen gelijk op ons af (PM'er 2 en 3) (W1) -Ja, de kinderen kwamen erbij zitten (PM'er 2 en 3) (W2) - We zijn er bij gaan zitten en zijn toen eigenlijk gaan "wachten" wat de kinderen gingen doen. Ze kwamen erbij zitten en willen dan ook echt je aandacht hebben (PM'er 2 en 3) (W3)- Er naast gaan zitten, kinderen komen naar me toe (PM'er 12) (W3)	5
2.Aandacht	<ul style="list-style-type: none">- We zijn er bij gaan zitten en zijn toen eigenlijk gaan "wachten" wat de kinderen gingen doen. Ze kwamen erbij zitten en willen dan ook echt je aandacht hebben (PM'er 2 en 3) (W3)	1
3.Fysiek contact	<ul style="list-style-type: none">- Ja, de kinderen kwamen af en toe knuffelen (PM'er 1) (W1)	1
4.Betrokken spel	<ul style="list-style-type: none">- Ja, alles bekeken en beschreven. Eerst gingen ze klimmen, vonden het spannend onder het kleed en gleden onder het kleed door naar beneden. En ze begonnen om het speelrek te rennen wat normaal niet kan, omdat hij tegen de muur staat (PM'er 7) (W1)- Toen ik ging plakken, namen sommige kinderen dat over (PM'er 8) (W1)- Ja, ze gingen het bekijken (PM'er 9) (W1)	16

	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, kinderen hadden gelijk veel ideeën om te gaan bouwen en gingen veel gericht spelen (PM'er 4) (W1) - Ja, ik ben er tussenin gaan zitten maar heb de kinderen laten gaan. Ze keken me vragend aan en na een paar knikjes en 'toewijzingen' begonnen ze te spelen (PM'er 10) (W1) - Ik heb erbij gezeten en heb gemerkt dat de kinderen erg betrokken waren en geconcentreerd. (PM'er 5) (W1) - Ja eerst geobserveerd, ik zag dat ze echt in het spelen gefocust waren, dus heel geconcentreerd bezig (PM'er 13) (W1) -Heb in eerste instantie gekeken wat ze gingen doen, niets gezegd en ze gingen uit zichzelf allerlei dingen doen met de auto's. Heel hard door de hele gang rijden of van de glijbaan (PM'er 7) (W2) - Ze bleven gezellig bezig en betrokken mij in het gesprek (PM'er 8) (W2) - Ja, ze vonden het erg leuk en begonnen gelijk te spelen (PM'er 9) (W2) - Ja, nu 10 min. De kinderen vonden het gezellig en werden niet uit hun spel gehaald (PM'er 1)(W2) - Ja, de kinderen wilde samen met mij bouwen ik ervaarde veel meer rust (PM'er 4) (W2) - Ja, je ziet hetzelfde als vorige keer. Ze komen kijken naar wat je aan het doen bent en tonen interesse door mee te doen (PM'er 11) (W2) -Ja, kijken wat ze gingen doen. In eerste instantie gingen ze met de ballen rollen, voetballen en erop biggen. Toen de manden erbij kwamen werden de ballen erin gegooid en gepast of het wel kon enzo (PM'er 7) (W3) - Ja, ze gingen heerlijk spelen (PM'er 9) (W3) - Ja. De kinderen speelden zelf en vroegen of zeiden af en toe ook iets tegen mij (PM'er 1) (W3) 	
5. Gezellige sfeer	- Het was heel gezellig. (PM'er 4) (W3)	1
6. Geen verandering	- Er was geen verandering toen ik erbij ging zitten (PM'er 4) (W3)	1

7. Interactie	<ul style="list-style-type: none"> - Er was meteen interactie met de kinderen (PM'er 1) (W1) - Ze bleven gezellig bezig en betrokken mij in het gesprek (PM'er 8) (W2) - Ja, ik ben zelf aan het tafeltje, laag op een stoeltje gaan zitten. De kinderen kwamen naar mij toe, om me te laten helpen met aankleden (PM'er 10) (W2) - Ja. De kinderen speelden zelf en vroegen of zeiden af en toe ook iets tegen mij (PM'er 1) (W3) - Kinderen vroegen van alles aan me. (PM'er 4) (W3) 	5
8. Vraagkijken	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, ik ben er tussenin gaan zitten maar heb de kinderen laten gaan. Ze keken me vragend aan en na een paar knikjes en 'toewijzingen' begonnen ze te spelen (PM'er 10) (W1) - Op een afstandje gaan zitten en ze laten ontdekken. Ze keken vragend en zochten goedkeuring van mij (PM'er 12) (W1) - Nabij gaan zitten aan buro. Oudere peuters zochten oogcontact (PM'er 12) (W2) 	3
9. Overig	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, maar ben nu wat sneller weg gestapt om te kijken hoe lang ze daar zouden spelen. Er bleven een aantal kinderen doorgaan, anderen stopten ermee (PM'er 11) (W3) - Wanneer ik erbij zat waren de kinderen meer op mij gericht dan op elkaar. De jongste kinderen durven dan wel veel meer (PM'er 6) (W3) - Ja, de kinderen zijn rustiger als ik erbij ga zitten omdat er dan meer rust en regelmaat is (PM'er 5) (W3) 	3

() = pedagogisch medewerker

() = weeknummer

Bijlage 8

Praktijk Kinderopvang Humanitas

Met de praktijk van Kinderopvang Humanitas, de instelling waar dit onderzoek op is gericht, is op verschillende manieren kennis gemaakt. Ik richtte mij tijdens dit onderzoek op de taken van een pedagoog van een Kinderopvang Humanitas.

Allereerst werkte ik twee dagen per week op het regiokantoor Zuid – Holland Oost en West in Rotterdam. Doordat ik hier aan mijn onderzoek kon werken, maakte ik kennis met het team van o.a. managers, pedagogen, administratieve medewerkers. Hierdoor heb ik kunnen ervaren dat er veel verschillende werknemers nodig zijn om de kinderdagverblijven draaiende te houden.

Daarnaast kreeg ik vanuit Kinderopvang Humanitas twee kinderdagverblijven toegewezen waar ik dit onderzoek mocht uitvoeren. Tijdens het onderzoek heb ik bij deze kinderdagverblijven een aantal bezoeken afgelegd. Zo heb ik een aantal aparte afspraken met de locatiemanagers van de desbetreffende kinderdagverblijven gehad. In deze afspraken werd ingegaan op de theorie van dit onderzoek en hoe deze toepasbaar was binnen hun kinderdagverblijf. Verder heb ik op iedere locatie aan de pedagogisch medewerkers een presentatie gegeven over het onderzoek. Daarvanuit konden zij aan de slag met het praktijkonderzoek. Tot slot waren op iedere locatie een aantal onderzoeksdagen. Tijdens deze onderzoeksdagen heb ik een aantal pedagogisch medewerkers gefilmd, geobserveerd en ben ik met ze in gesprek gegaan. Door deze werkzaamheden heb ik de werkvloer van een kinderdagverblijf van dichtbij mee kunnen maken.

Om het onderzoek binnen de organisatie te borgen heb ik deelgenomen aan een aantal pedagogen overleggen. In deze overleggen gaf ik steeds een korte presentatie over de voortgang van het onderzoek. De pedagogen gaven hier feedback op waardoor ik mijn onderzoek weer beter kon uitvoeren.

Tevens heb ik binnen deze organisatie praktijkervaring opgedaan door bijvoorbeeld op de studiedag voor de pedagogisch medewerkers van regio Zuid – Holland West een presentatie te houden over spel en spelbetrokkenheid, een vergadering bij te wonen van de kinderraad, het congres ‘Ontmoeten en verbinden’ op 23 januari 2013 en de presentatie van de resultaten van het praktijkonderzoek van Elly Singer op 12 juni 2013 bij te wonen.

Tot slot heb ik voor Kinderdagopvang Humanitas een stappenplan met de benodigde materialen, zoals bijvoorbeeld beeldmateriaal, gemaakt. Dit kunnen zij als handvat gebruiken om het praktijkonderzoek ‘spelbetrokkenheid’ uit te voeren.